

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРАВА ТА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**АДМІНІСТРАТИВНО - ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка ІV курсу 13-421з групи
Спеціальності: 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»

Мельник Діана Сергіївна

Керівник: ст. викладач Парасочкіна К.В.

Рецензент: д.ю.н., професор Стратонов В.М.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	6
1.1. Зміст адміністративно-правового регулювання освіти в Україні.	6
1.2. Історія виникнення системи освіти в Україні.	17
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	26
2.1. Адміністративно-правове регіональне регулювання освітою	26
2.2. Принципи адміністративно-правового регулювання освіти в Україні	38
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	47
3.1. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання «відомчої» освіти	47
3.2. Проблеми реформування у сфері вищої освіти в Україні.	53
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні дуже актуальним є питання щодо підвищення якості освіти в Україні, це зумовлено певними чинниками, оскільки саме від рівня освіченості населення залежить ефективність розвитку нашої країни, та якість освіти впливає на ринок праці щодо конкурентоспроможності випускників. Перед Україною на шляху з підвищення якості освіти, одним із пріоритетних завдань є вдосконалення чинного законодавства, у частині адміністративно-правового регулюванні у сфері освіти, особливо щодо забезпечення права на здобуття вищої освіти. Оскільки в Україні адміністративне законодавство складається із великої кількості нормативних актів, зокрема і тих, що регулюють відносини у сфері освіти.

Останнім часом ми спостерігаємо активні зміни в сфері освіти. З одного боку, це негативна тенденція, існує велика кількість нормативно-правових актів, які регламентують розвиток національної освіти та надання освітніх послуг для населення, що значно впливає на зниження якості освіти та погіршення освітнього рівня населення. З іншого, позитивний, у практичній діяльності органів освіти запроваджено ряд інновацій. Саме цьому питанню і присвячене дане дослідження.

Питання проблем у галузі адміністративно-правового регулювання освіти неодноразово досліджувались вченими, а саме: В.Авер'яновим, В. Андрущенко, О. Бандуркою, В. Бебик, В. Бобровою, В. Богелюк, В. Буковинським, М. Головатим, І. Голосніченко, І.Додіним, В. Журавським, В. Євтушевським, І. Каленюк, Р.Калюжним, С. Ківаловим, В. Ковальською, А. Комзюк, О. Копиленко, М. Курко, В. Кремень, А. Кузьмінським, К. Левченко, В. Луговим, С. Мандрик, О. Навроцьким, С. Ніколаєнко, Н. Нижник, Т. Оболенською, О. Падалко, М. Пановою, О.Хохленко, І.Хохловою, В. Яблонським та ін. Однак, багато питань у галузі освіти залишаються дослідженими частково і потребують додаткової уваги, особливо що

стосується питань адміністративно-правового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу включено до плану історико - юридичного факультету Херсонського державного університету та затверджено вченою радою університету.

Мета і завдання дослідження. Мета дипломного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України узагальнити адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- визначити зміст адміністративно-правового регулювання вищої освіти.
- проаналізувати історію виникнення вищої освіти в Україні.
- визначити адміністративно-правове регіональне регулювання освітою
- дослідити принципи адміністративно-правового регулювання освіти в Україні
- визначити проблемні питання адміністративно-правового регулювання відомчої освіти
- проаналізувати проблеми реформування у сфері вищої освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері адміністративно-правового регулювання галузі освіти.

Предметом дослідження є адміністративно - правове регулювання освіти в Україні.

Методи дослідження. В роботі застосовувались наступні методи: історичний - дозволив дослідити виникнення та розвиток освіти в Україні; системно-структурний - використано для визначення сутності адміністративно – правового забезпечення розвитку та ролі освіти в Україні; функціональний метод вжито при вивченні законодавства, що регулює правовідносини у сфері освіти порівняльно - правовий метод дозволив виявити прогалини у правовому регулюванні системи освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що окремі положення дослідження можуть бути використані в навчальному процесі під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність» та при розробці й підготовці підручників, навчальних посібників та курсів лекцій для студентів і слухачів юридичних вузів та факультетів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано у доповіді на 1-й Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (10-11 квітня 2020 року, Херсонський державний університет історико-юридичний факультет, м. Херсон).

Публікації. Основні результати дослідження викладені у збірнику тез виступу на науково-практичній конференції.

1. Мельник Д. С. Зміст та поняття державної політики в сфері освіти. Перша міжнародна науково-практична інтернет - конференція «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (10-11 квітня 2020 року, Херсонський державного університету, м. Херсон).м. Херсон. 2020. Т. 2. С. 79-81.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, 6 підрозділів, висновку, списку використаних джерел

РОЗДІЛ 1

ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Зміст адміністративно-правового регулювання освіти.

В Україні на сьогодні відбувається процес реформування всіх систем, не стала винятком і система освіти. Розвиток та становлення правової, демократичної держави залежить від особливої форми діяльності системи освіти, оскільки саме вона потребує великої кількості професійних фахівців, здатних здійснювати організаційне, технічне, економічне та соціальне управління.

Держава гарантує кожній особі вільний розвиток особистості. Крім того, вона «забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [28].

Статтею 26 Загальної декларації прав людини [18] закріплено право кожної людини на освіту. У пункті 1 статті 26 Загальної декларації прав людини йдеться, що «кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безоплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного». Стаття 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлює: «Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, що вона їх бере на себе в галузі освіти й навчання, визнає право батьків забезпечувати освіту й

навчання своїх дітей відповідно до власних релігійних і філософських переконань» [17].

Щодо прав кожної людини то ряд науковців визначають, що «...Фізичні, життєві права – це можливості людини, необхідні для її фізичного існування, для задоволення біологічних і матеріальних потреб (зокрема, права на життя; фізичну недоторканість; вибір місця проживання; безпечне природне середовище; житло; належний рівень матеріального забезпечення; власність на предмети споживання; медичне обслуговування та інші види соціального забезпечення); персональні права – це можливості збереження прояву, розвитку і захисту морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляду та духовності (зокрема, права на ім'я, честь і гідність; свободу сумління; переконань та їх прояву і поширення); культурні (гуманітарні) права – це можливості доступу до духовних здобутків людства, їх засвоєння, використання та участі у подальшому їх розвитку (зокрема, права на освіту та виховання; користування надбаннями культури і мистецтва; наукову, технічну і художню творчість; авторство); економічні права – це можливості людини реалізовувати свої здібності і здобувати засоби до існування, беручи участь у виробництві матеріальних та інших благ (зокрема, права на власність щодо засобів виробництва; здобуття професії; вибір та здійснення трудової або іншої діяльності; сприятливі умови та справедливу оплату праці; відпочинок і дозвілля); політичні права – це можливості людини брати участь у державному і громадському житті, впливати на діяльність різноманітних державних органів, а також громадських об'єднань політичного спрямування (зокрема, права на громадянство та правосуб'єктність; участь у формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування; участь у державному управлінні суспільством; участь у створенні і діяльності громадських об'єднань; державний захист від порушень прав і свобод людини)...» [25, С.162-163].

Серед науковців існують суперечності щодо визначення місця системи освіти серед державних органів та вплив на неї держави. Оскільки, нею

опікується відразу декілька центральних органів виконавчої влади (міністерств), а якщо говорити за спеціалізовані вузи - то три, тобто вони є органами держави які здійснюють відповідні виконавчо - розпорядчі функції.

Говорячи за правове регулювання то будь-яка галузь не може без нього обійтись, воно є одним із видів соціального регулювання. В загальному розумінні правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [65, с.488].

Правове забезпечення сфери освіти є основою для формування сучасної моделі освітньої політики, в той же час залишаючись однією із найактуальніших проблем в Україні.

У дослідженні С.Ніколаєнко вказував, що історично теорія управління освітою розвивалась, починаючи з кінця ХІХ ст., від «школи наукового управління Фредеріка Тейлера» до теорії «Learning Organizations» Г. Сенджема (кінець ХХ ст.), з якої практично розпочався новий етап розвитку теорії управління соціальними (у т.ч., соціально-педагогічними) системами – теорія управління інноваційним розвитком, яка характеризується появою нових наукових галузей, таких як педагогічна інноватика (наука про нововведення в освіті), менеджмент освітніх інновацій (наука про управління освітніми інноваціями в ринкових умовах), управління інноваційними процесами (наука про створення умов для забезпечення процесів ініціювання інновацій, їх експерименту й апробації, освоєння і розповсюдження, застосування в системі освіти)[40].

У нашій роботі правове регулювання ми розглянемо у звуженому плані, з точки зору адміністративного права, його законодавчої бази та діяльності відповідних державних органів у сфері освіти.

Значна роль у процесі управління освітою в Україні належить Президенту, який визначає основні напрямки її розвитку, впливає на розстановку кадрів та утворення управлінських структур в освітянській сфері. З метою максимально ефективної реалізації повноважень Президента України

створено Секретаріат Президента України. Верховна Рада України, як вищий законодавчий орган держави теж активно впливає на освіту.

Наступним виступає, Кабінет Міністрів України, як центральний орган виконавчої влади має право затверджувати постанови, що регламентують діяльність навчальних закладів. Міністерство освіти та науки України, також є центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління у сфері освіти. Положенням про Міністерство освіти та науки України, затверджене Постановою КМУ № 1757 від 8 від 19 грудня 2006 р., на нього покладені розробка і затвердження основних нормативних актів з питань роботи ВНЗ: переліку спеціальностей і навчальних планів, з яких здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ, правил прийому у ВНЗ тощо. Цим же Положенням передбачено, що Міністерство освіти і науки України визначає основні напрями розвитку вищої освіти в країні і забезпечує вдосконалення форм підготовки фахівців з вищою освітою, проводить заходи щодо вдосконалення освітнього процесу і науково-дослідної роботи, здійснює контроль за діяльністю всіх ВНЗ незалежно від форми власності. Крім того, акти Міністерства освіти і науки України з управління вищою освітою є обов'язковими до виконання для всіх вищих навчальних закладів. Що стосується закладів освіти зі специфічними умовами то сюди слід додати Міністерство внутрішніх справ України, який є також, органом виконавчої влади до складу якого входять вищі навчальні заклади, які готують фахівців за певними напрямками[45].

Значний вплив на організаційно-управлінську роботу на місцях здійснює апарат відповідних місцевих державних адміністрацій. Таким чином, безпосереднє управління освітянським життям певної території здійснюють органи виконавчої влади всіх рівнів.

Таким чином, до складу адміністративно-правових засад освітньої діяльності відносяться постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів виконавчої влади.

Якщо говорити за освітню діяльність то на території України вона здійснюється на підставі ліцензій, які видаються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України відповідним закладам, що підлягають державній реєстрації в уповноваженому державному органі в порядку, передбаченому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 15 травня 2003 р. № 755-IV, де зазначено, що державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців проводиться державним реєстратором виключно у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення або у районній, у містах Києві та Севастополі державній адміністрації за місцезнаходженням юридичної особи або за місцем проживання фізичної особи-підприємця [51].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» [53] ліцензування – це видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування. При цьому в ст. 9 вищенаведеного нормативно-правового акта встановлено, що відповідно до спеціальних законів такий вид господарської діяльності як діяльність у сфері освіти підлягає ліцензуванню [53].

На сьогодні в Україні засновниками ВНЗ незалежно від форми власності на майно, можуть бути: органи державної влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи й організації, незалежно від форми власності; фізичні особи. Найменування засновників не дає відповіді на таке питання: яким вимогам має задовольняти об'єднання людей з їх майновими правами і обов'язками для того, щоб бути визнаним юридичною особою. Відособлення певної групи людей з метою забезпечення і здійснення тих чи інших, продиктованих конкретними суспільними умовами інтересів, має виділитися в належну організаційну форму. Ця організаційна форма створює

необхідні для такого утворення єдність і порядок в його діяльності, робить його організацією [19, с. 45].

Зміст освіти визначається і поповнюється із спадщини культури, тобто з життя і практики суспільної людини. В Україні під вищою освітою розуміють «.. сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [49].

Щодо «чисто» адміністративних норм, то ними регламентується і порядок управління освітою, і низка функцій пов'язаних з виконавчо-розпорядчою діяльністю, починаючи від визначення статусу, повноважень органів виконавчої влади, в т.ч. і місцевих державних адміністрацій.

Однак, на сьогодні в законодавстві немає чіткого розподілу повноважень між органами влади. Як приклад, нечітко визначені повноваження Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки України в управлінні державними навчальними закладами, що призводить до того, що статути вищих навчальних закладів затверджуються в одних випадках Міністерства освіти і науки України, в інших - постановах Кабінету Міністрів України.

Прикладом адміністративно-правових відносин можуть бути відносини, що складаються у процесі запровадження зовнішнього незалежного оцінювання. Ключовими є тут адміністративно-правові норми щодо особливостей контролю: а) форми – державної підсумкової атестації; б) змісту – підсумкового оцінювання знань учнів на відповідність вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти. Із запровадженням зовнішнього незалежного оцінювання сформовано новий правовий субінститут, який визначає особливості контролю: а) форми – тестування шляхом «зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти»; б) змісту – виконання тестів, які

відповідають вимогам чинних навчальних програм загальноосвітньої підготовки. Суб'єктом, що здійснює контроль, є Український центр оцінювання якості освіти.

Крім того, вищі навчальні заклади як суб'єкт адміністративно-правових відносин можна виокремити за такими особливостями: 1) мають зовнішню відокремленість, оскільки є юридичними особами та можуть набувати майнових і не майнових прав; 2) можуть складатися з безлічі підрозділів (факультетів, інститутів), але в публічній сфері виступають, як одна особа; 3) їх основним призначенням є надання освітніх послуг (платних та безоплатних); 4) підконтрольні Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України, оскільки обов'язковим для них є погодження з Міністерством: правил прийому, державного замовлення на підготовку фахівців, порядку організації навчального процесу, форм навчання та видів контролю за дотриманням вимог стандартів вищої освіти; 5) фінансування здійснюється за рахунок державного бюджету (державні заклади освіти), місцевого бюджету (комунальні), та за рахунок фізичних чи юридичних осіб (приватні, державні та комунальні) [75].

Право на освіту забезпечується з боку держави розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та комунальній формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти; відкритим характером освіти, створенням умов для вільного вибору профілю навчання відповідно до здібностей та інтересів громадянина; різними формами навчання – очною (денною), вечірньою, заочною (дистанційною), а також екстернатом та педагогічним патронажем [29, с.265].

В управлінні освітою держава повинна забезпечувати: а) виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до Українського народу, сучасної європейської цивілізації; б) збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій, виховання шанобливого ставлення до національних святинь, української мови, а також до історії та культури всіх корінних народів і національних меншин, які проживають в Україні;

в) виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури, віросповідання; г) формування у дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти; г) підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку; д) створення умов для розвитку обдарованих дітей та молоді; е) підтримку дітей та молоді з особливостями психічного і фізичного розвитку; є) стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя; ж) розвиток дитячого та юнацького спорту, туризму; з) етичне, естетичне виховання [4, с.391-392].

Так, наприклад, у сфері навчально-виховного процесу Міністерство освіти і науки України визначає вимоги до змісту, рівня й обсягу соціально необхідного державного мінімуму освіти (встановлює державні стандарти знань з кожного предмета), забезпечує безперервність освіти, інтеграцію навчання з наукою і виробництвом, розробляє і затверджує відповідні типові навчальні плани, програми для навчально-виховних закладів; розробляє умови прийому до державних навчально-виховних закладів; забезпечує видання відповідної літератури з питань освіти та ін. Міністерство освіти і науки України вирішує низку питань освітнього характеру разом з Академією педагогічних наук України, яка займається координацією та розвитком наукових досліджень з педагогіки, впровадженням їх у практику.

Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки України. Держінформнауки України входить до системи органів виконавчої влади та утворене для реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, інформатизації, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства .

Місцеві державні адміністрації також реалізують державну політику в галузі освіти шляхом практичної забезпечення гарантій реалізації громадянами права на освіту. Вони виконують локальні програми щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти, здійснюють загальне керівництво закладами науки, освіти, що належать до сфери їх управління, та матеріально-фінансове забезпечення [55].

Іншими словами це діяльність відповідних державних органів направлених на управління у сфері освітою. З цього приводу науковець Ю.Битяка вказував, що для правильного розуміння управління як соціального явища слід виходити із змісту управлінської діяльності як функції організованих систем, створених для забезпечення взаємодії елементів, що їх складають, які підтримують необхідний режим роботи з метою досягнення поставлених цілей та завдань внутрішнього й міжсистемного характеру. Управління має своїми основними елементами суб'єкт і об'єкт (який діє на засадах самоорганізації), що взаємодіють на різних щаблях ієрархії шляхом управляючого (керуючого) впливу суб'єкта на об'єкт [3, с.6]. А, професор В.Авер'янов визначає, що : «широке тлумачення державного управління як сукупності всіх видів діяльності держави (тобто усіх форм реалізації влади держави загалом) є прийнятним лише на рівні аналізу загальносоціальної системи управління загалом, що пов'язаний з виокремленням її відносно самостійних підсистем. Водночас, саме «вузьке» розуміння державного управління має бути переважаючим у галузевих державно-управлінських дослідженнях, зокрема й в адміністративно-правовій науці. У зазначеному тлумаченні державне управління – в цілісному вигляді або у вигляді своїх окремих функцій, форм, методів та інших елементів змісту – у тому чи іншому обов'язі здійснюється різними державними органами, що належать до різних гілок державної влади.» [15, с.12-13].

В управлінні освітою предметом такого управління виступають суспільні відносини у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України. Адміністративно-правове

забезпечення діяльності державних органів виконавчої влади у сфері освіти повинна виходити з необхідності створення освітнього середовища, сприятливого для розвитку людини і реалізації його спроможностей, відновлення культури

У межах адміністративно-територіальних одиниць велику роль у втіленні гарантій права на освіту на локальному рівні відіграють органи місцевого самоврядування. Так, до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать повноваження: управління закладами освіти, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення; забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій; забезпечення в межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти на відповідній території, можливості отримання освіти державною мовою, а в межах території, на якій поширена регіональна мова, - цією регіональною мовою або мовою меншини згідно з нормами ст. 20 Закону України «Про засади державної мовної політики» [54].

Ми погоджуємось, із точкою зору Ю.Сіманкевич, що існують чотири основні рівні в системі суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності: 1) вищий – представлений вищими органами влади в Україні, а саме органами загальної юрисдикції (Верховна Рада, Президент та Кабінет Міністрів), які забезпечують формування загальних основ освітньої діяльності в Україні, призначення керівників центральних і місцевих органів виконавчої влади у сфері освіти та контроль за реалізацією державної політики в освітній галузі; 2) центральний – центральні органи виконавчої влади у сфері освіти, а також інші центральні органи виконавчої влади (міністерства і

відомства), у структурі яких діють вищі навчальні заклади. Вказані органи здійснюють безпосереднє формування та реалізацію державної освітньої політики, визначають перспективи і пріоритетні напрями розвитку з питань освіти, розробляють державні стандарти освіти, здійснюють ліцензування, акредитацію та атестацію суб'єктів освітньої діяльності, а також безпосереднє керівництво державними навчальними закладами; 3) місцевий – місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а також створені на їх базі управління, відділи та департаменти. Зазначені суб'єкти забезпечують розвиток мережі навчальних закладів, здійснюють соціальний захист працівників освіти, організацію навчально-методичного забезпечення навчальних закладів, а також безпосереднє керівництво навчальними закладами, які перебувають у комунальній власності; 4) самоврядування в освіті – органи громадського самоврядування, а саме: загальні збори (конференції) колективу навчального закладу; районні, міські, обласні конференції педагогічних працівників, з'їзд працівників освіти Автономної Республіки Крим та Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. В свою чергу, самоврядування передбачає право його органів на самостійне планування роботи, визначення змісту освіти, здійснення громадського контролю за організацією харчування, охорони здоров'я та охорони праці в навчальних закладах [64].

Тобто враховуючи вищевказане, ми можемо зробити висновок, що адміністративно-правове управління вищою освітою, є частиною державного управління, яке направлено на забезпечення прав громадян в отриманні вищої освіти через видання відповідних адміністративно-нормативних актів, які є обов'язковими для виконання, що здійснюється у ієрархічній послідовності від вищого органу до найнижчої ланки. А, звідси випливає, що адміністративно-правові відносини в сфері вищої освіти є публічні, оскільки завжди пов'язані з діяльністю державних органів.

1.2. Історія виникнення системи освіти в Україні.

Розглядаючи історичний аспект розвитку освіти необхідно виходити, із того, що з моменту народження кожна людина пізнає кожную хвилину щось нове у першу чергу для себе, а потім для суспільства. Ми весь час чомусь вчимося.

Так, щодо історії виникнення та розвитку освіти то необхідно її розглядати з моменту зародження суспільства в цілому. Кожен народ у своєму історичному розвитку впродовж багатьох століть створював і акумулював свій головний капітал – морально-духовні, звичаєві цінності як основу формування освіти та культури. Все, що було напрацьовано людством, слугувало певною базою для створення системи освіти.

Науковець .Л. Прокопенко виділяє такі етапи розвитку системи освіти: 1) інституціональний (становлення освіти як соціального інституту) – охоплює час з моменту формування первісної общини до формування держави (35 тис. років тому – IX ст.); 2) період утворення Давньоруської держави (IX ст.) – до XVIII ст.; 3) XVIII ст. – початок XX ст.; 4) 1917-1991 рр.; 5) сучасний етап розвитку системи освіти [61]. Прототипом закладів освіти стали народні школи, які були єдиними навчальними закладами у Римі (у 534 році у Римі існувала юридична школа, перенесена потім у Равенну, а звідти у Болонью). Навчальні заклади створювалися не у формі установ, а у формі товариств (*societas*), що було зумовлено особливостями виникнення перших навчальних закладів взагалі. Так, на думку Бермана Г.Дж., об'єднання, які склалися з професорів та студентів, приймали саме таку форму [7, с. 137].

Університети Середньовіччя мали подібні ознаки: 1) вони не були юридичними особами і не являли собою єдиного самостійного суб'єкта; 2) не існувало єдиного центру керівництва університетом, хоча й існувала посада ректора (який виконував представницькі та організаційні функції); 3) викладачі отримували оплату за свої лекції здебільшого за рахунок оплати

студентів за своє навчання. Від органів влади оплати отримувала зовсім незначна частина професорів, оскільки вона розглядалася як певний привілей [39, с. 19]. Більшість вчених-істориків вказує на появу перших ВНЗ у Західній Європі лише у XII – XVI ст. Однак, прототипами перших європейських університетів були навчальні заклади Стародавнього Риму (II—III ст. н. е.), що мали назву "Атенеум. В 425 р. н. е. в Константинополі було відкрито вищу школу під назвою "Аудиторій". Дати заснування європейських університетів у різних авторів різні, але найбільш вірогідними є такі: в Італії (Болонья — 1119р., Віченца — 1205 р., Ареццо — 1215 р., Падуя — 1222 р., Неаполь — 1224 р., Рим — 1303 р.); у Франції (Монпельє — 1180— 1289 рр., Париж — 1215 р., Сорбонна — 1259 р.); у Німеччині (Гейдельберг — 1386 р., Лейпциг — 1409 р., Віттенберг — 1502 р., Кенігсбер — 1544 р.). Оксфордський та Кембриджський університети виникли у другій половині XII ст., при цьому саме питання походження університетів є достатньо спірним, адже деякі автори стверджують про їх залежність від католицької церкви, а інші тлумачать про незалежність ВНЗ від міської влади та церкви [12].

Для позначення вищих закладів освіти використовували термін «universitas». Назва походить від латинського слова universitas, що означає об'єднання, сукупність, корпорація, "середньовічна гільдія", яка об'єднує і студентів, і викладачів. Ще одна назва — Alma mater (мати-годувальниця). Університет за статусом прирівнювався до ремісницького цеху, тому спостерігалась подібність в управлінні університетом та цехом, яка проявлялася у наявності загальних зборів на чолі із головою, а також у градації школярів, бакалаврів та магістрів або докторів, яка відповідала цеховій градації учнів, підмайстрів та майстрів [72, с. 46].

На теренах України бере свій розвиток освіта ще з Древньої Русі. У літописі «Повість минулих літ» (XII ст.) Літописець Нестор засвідчує, що Володимир Великий, який охрестив Русь та перший «звелів будувати церкви», «і людей приводити на хрещення по всіх городах і селах», «і почав посилати забирати дітей у нарочитих мужів своїх і віддавати їх на учення книжне».

Так, у Стародавній Русі до органів управління відносилася громада, яка приймала рішення щодо війни і миру, розглядала спори на підставі звичаєвого права. В цей період більшість справ зовнішнього і внутрішнього характеру розглядалися князем та його довіреними особами на містах. Вони здійснювали свої повноваження за допомогою цілого штату дрібних чиновників — біричей, шестників, підвойських, половників, квітників і т.д. Пізніше, вже після усунення феодальної роздрібненості, ці функції здійснювали великий князь, Боярська дума та церковний собор. Вони одночасно здійснювали роль апеляційної судової інстанції, розглядаючи скарги по судових справах.

Вважається, що перша вища школа в Києві була заснована 1037 року у храмі Святої Софії. Вона готувала кадри вищого духовенства та феодальної знаті. Частина дослідників схильна залишатися на позиції, згідно з якою першим вищим навчальним закладом на терені східного слов'янства була Києво-Могилянська академія [26].

Український народ завжди прагнув до розвитку своєї культури та покращення освіти. Починаючи з XV ст., освіченість Заходу починає проникати в Україну і набирає сили в братських школах XVI-XVII ст., а потім розквітає у стінах Києво-Могилянської академії. Кінець XVI – початок XVII ст. позначився пробудженням «сплячого генія» українського народу.

Свого часу Р.Шаповал, писав, що єзуїтські колегії (у кінці XVI ст. їх в Україні було більше 20) забезпечували освіту вищого європейського стандарту. Українці, які не мали рівноцінних православних шкіл, віддавали своїх дітей до цих колегій, там діти майже повністю втрачали усі ознаки національної ідентичності. Ще у 1569 р. єзуїти у Вільно відкрили свій колегіум, який у 1579 р. було віднесено до рівня академії. У відповідь у 1580 р. за активного сприяння князя Костянтина Острозького в його фамільному маєтку Острозі на базі діючої раніше школи було відкрито Острозький слов'яно-греко-латинський колегіум, що задумувався також як майбутня православна академія. Таким чином, на кінець XVII ст. Україна мала розвинену освітню систему, що включала в себе початкову, середню і вищу

освіту. Однак на кінець XVIII ст. спостерігаємо вже іншу картину. Через закріпачення і розорення селян більшість сільських шкіл на Лівобережній та Слобідській Україні припинили існування. Згодом тут, як і в Росії, виникають малі народні училища (дворічні) – у повітових містах, а також головні народні училища (п'ятирічні) – у губернських центрах [78 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

На теренах України особливої уваги заслуговує Острозька академія, де працювали Герасим Смотрицький (перша половина XVI ст. — жовтень 1594 р.) — перший ректор академії, автор полемічного трактату "Ключ царства небесного" Дамін (світське ім'я Дем'ян) Наливайко (друга половина XVI ст. — 1627р.) — український церковний і культурний діяч, письменник, перекладач; Мелетій (Максим) Смотрицький (1578—1634) — відомий український письменник і громадський діяч, доктор медицини, єпископ, ректор Київської братської школи, проповідник; Ян Лятос — професор Краківського університету, математик, астролог, доктор медицини і філософії; Іова(Іван) Княгининський (бл. 1550—1621) — український церковно-освітній діяч, письменник-полеміст та багато інших. Серед вихованців академії був і майбутній гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний [34, с.29]. Важливим етапом у розвитку освіти і культури в Україні було становлення університетів. Так, у 1631 р. відкрилася перша освітня установа університетського типу – Києво-Могилянська колегія. За своєю структурою цей навчальний заклад нагадував західноєвропейські університети. Ректор мав необмежені права і розпоряджався всіма доходами та майном колегії, слідкував за викладачами.

У 70-ті рр. XVIII ст. на Закарпатті здійснена шкільна реформа, проведена в Австрії та Угорщині. Ужгород став центром одного з дев'яти шкільних округів угорського королівства. Однак, лише незначна частина дітей бідних верств населення навчалася в «елементарних» школах, які поділялися на однокласні - в селах, трикласні - в містечках і чотирикласні («нормальні») - в окружних центрах.

У 1786 р. було затверджено статут народних училищ, за яким вони поділялися на головні й малі. Головні училища з чотирирічним строком навчання призначалися для дітей дворян і відкривалися в Києві, Чернігові, Новгороді-Сіверському, Харкові та Катеринославі.

У 1805 р. розпочав свою історію Харківський університет. Це перший університет, який створено на території України, що входила до складу Росії. Учені – педагоги й випускники університету – зробили значний внесок у розвиток освіти і науки на Слобожанській Україні, у справу національного відродження країни.

Відкриття Київського університету відбулося 15 липня 1834 р. Спочатку в університеті функціонував лише філософський факультет з історико-філологічним і фізико-математичним відділеннями. Діяльність Київського університету в центрі України стала визначальним етапом у розвитку освіти, науки і культури країни [12].

На Півдні України у травні 1865 р. на базі Рішельєвського ліцею засновано Одеський університет, який називався Новоросійським університетом. Ініціатором відкриття Одеського університету були російський педагог і лікар М.Л. Пирогов та генерал-губернатор Строганов. Функціонування цього навчального закладу давало можливість молоді Південної України (Таврійського краю) здобувати вищу освіту. Та й взагалі він став центром науки і освіти півдня України. Багато вихованців і педагогів Одеського університету стали його окрасою, зробили значний внесок у розвиток вітчизняної науки. Передусім це видатний біолог Ілля Мечніков (1845— 1916), ім'я якого носить університет з 1945 р.; епідеміолог і мікробіолог Данило Заболотний (1866—1929); патофізіолог і організатор науки Олександр Богомолець (1881—1946); хімік Лев Писаржевський (1871— 1938) та багато інших. З Одеським університетом пов'язана наукова діяльність видатних постатей у вітчизняній науці: біологів Івана Сеченова і Олександра Ковалевського, хіміка Миколи Чеботарьова, істориків Євгена Щепкіна, Федора Успенського, психолога Миколи Ланге, терапевта Миколи Стражеска,

офтальмолога Володимира Філатова. І на початку ХХІ ст. Одеський університет імені Іллі Мечнікова залишається центром розвитку освіти і науки у південному регіоні України. У 1875 році засновано Чернівецький університет. Буковина, розташована у передгір'ях Карпат, була під протекторатом різних країн — Австрії, Румунії. Лише в 1940 році ці землі возз'єдналися з Україною. Чернівецький університет був і залишається центром розвитку освіти і науки на Буковині [34, с.30].

Особливу роль для розвитку української державності відіграла Запорізька Січ, особливо так зване козацького самоуправління. Письмові джерела, які дійшли до нас, а саме «Інструкція судам» гетьмана Д. Апостола, свідчить, що органи управління в Україні ХVІІ-ХVІІІ ст. були колегіальними. Про той час, Д. Яворницький писав, що «писаних законів від запоріжців годі було сподіватися передусім тому, що громада козаків мала позаду надто коротке минуле, щоб виробити ті чи інші закони, систематизувати їх і викласти на папері, а також тому, що все історичне життя запорізьких козаків було сповнене майже безнастанними війнами, які не дозволяли їм надто зупинятися на влаштуванні внутрішнього ладу свого життя» [79]. На Запоріжжі у 1754-1768 рр. там діяла січова школа, в якій навчалися діти старшини й заможних козаків. Кількість учнів досягала 80 осіб, вчителями були дяки, яким допомагали обрані учнями отамани - один для дорослих і один для підлітків. Школа утримувалась за рахунок коша та пожертвувань старшини і заможного козацтва [43].

На 1-й Всеукраїнському з'їзді, у Києві (5-8 травня 1917 р.), прийнято окрему ухвалу щодо українізації військової освіти. В ній було визначено такі головні завдання: 1) викладати у військових школах українською мовою; 2) відкривати військові школи від найнижчих до вищих; 3) військові статuti та різні підручники перекласти на українську мову; 4) для українських військових громад і гуртків виписувати літературу (газети, журнали, книжки і агітаційну літературу) за державні кошти; 5) відкривати просвітні курси у війську. З'їзд доручив практичне проведення українізації існуючих вже на

Україні шкіл військових (юнкерських, прапорщицьких, морських, авіаційних та ін.) Центральній Раді та Українському військовому комітетові» [73, с. 56]. Перші кроки щодо вироблення стратегії реформування вищої освіти були зроблені ще наприкінці 90-х рр.: створено Комісію з питань реформування вищої освіти в Україні (1997 р.), затверджено Основні напрями реформування вищої освіти в Україні (1998 р.), почав формуватися новий тип управління вищими навчальними закладами. Стратегічними питаннями перебудови й розвитку вищої освіти мали займатися центральні керівні органи, а тактичні - перейти у компетенцію вузів, деканатів і кафедр. Мета стратегії полягала в обґрунтуванні перспектив розвитку вищої освіти, її удосконаленні за умов динамічних суспільно-економічних змін, вона повинна враховувати стан і прогнози соціально-економічного розвитку країни, об'єктивні потреби постійного оновлення змісту і форм організації навчального процесу, результати наукових досліджень, вітчизняний та зарубіжний досвід підготовки освітянських кадрів, необхідність досягнення системою вищої освіти України цілей Болонського процесу, як однієї з передумов реальної участі України в єдиній Європейській зоні вищої освіти.

Міжнародна комісія з освіти для XXI століття при Юнеско вирішила за необхідне застерегти від будь-якої концепції освіти, яка буде вузькоутилітарною. Вона має бути звернена до людської істоти як до мети розвитку, а не до економічного фактору. В резолюції цієї концепції зазначається, що необхідно домогтися розквіту талантів і здібностей, які має в собі кожна людина, що водночас відповідає фундаментальній гуманістичній місії освіти і вимогам справедливості, якими повинна керуватися будь-яка освітня політика, а також потребам ендогенного розвитку. Йдеться, звичайно, не про те, щоб недооцінювати внесок освіти в економічне зростання та розвиток і зменшити її економічну функцію. Мова йде про те, щоб не розглядати людину як засіб для розвитку економічного потенціалу суспільства. Гуманістичний підхід до освіти розглядається в урядових документах, з одного боку, як необхідність і можливість подолання основної

хиби старої школи – її знеособлення, зневаги до суб'єктів навчального процесу, як кардинальна зміна діяльності вищої школи взагалі: не стільки підготовка кваліфікованої робочої сили для задоволення потреб економічного розвитку, скільки створення всебічних умов для задоволення потреб людини у самовдосконаленні, у постійному підвищенні рівня своїх знань і культури. З іншого боку, гуманістичний підхід передбачає принципові зміни у змісті навчання, відмову від технократизму та екологічного невігластва, визнання пріоритету гуманітарної культури в широкому розумінні слова.

У розвинутих країнах світу діють різні системи освіти. Тут виділяють основні системи освіти:

1) *унітарну* (до її складу входять лише університети або заклади відповідного типу). Вони діють у Великобританії, Італії, Іспанії, Фінляндії та Швеції) [13];

2) *бінарну* (в ній, поряд традиційним університетським сектором, діють численні спеціалізовані заклади). Така система характерна для Австрії, Бельгії, Данії, Ірландії, Нідерландів, Німеччини, Франції, Швейцарії та інших країн [24];

3) *децентралізована система вищої освіти США*. Країни Західної Європи зараз значною мірою імітують модель освіти США і Канади [23].

У західноєвропейських університетах свого часу навчалося чимало українців. Так, у Болонському університеті навчався вчений, перший доктор медицини Юрій Дрогобич (Котермак). У Падуанському університеті у XVII ст. навчалися українці Станіслав Оріховський, Василь Русянович, Яків Седовський, Павло Боїм; Іван Курцевич-Булига (товариш і сподвижник гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного), С. Морозенко та ін. Вихованцями Краківського університету були — Григорій Чуй-Русина, Севастян Клеповик, Симон Пекалід, Касіян Сакович, Петро Могила та ін. Нерідко українці — вихованці західноєвропейських університетів, ставали засновниками вищих шкіл в Україні. Усе це мало позитивне значення для зародження й становлення вищої освіти в нашій державі.

Таким чином, навчальні заклади є головним інструментом забезпечення освіти громадян в Україні. Вони покликані добиватися перетворення знань студентів у стійкі морально-правові переконання, формувати і закріплювати стереотипи правомірної поведінки, сприяти створенню громадських організацій студентства, використанню інших можливостей для активної участі в процесі освіти і виховання, захисту своїх прав та свобод. Це передбачає наявність високої правової та педагогічної культури у педагогів-вихователів, яка, на думку М.К. Подберезського, повинна мати високі ідеали та вміння передати їх тим, хто навчається, вкласти в їхню правосвідомість не лише знання, а й переконання в найвищій цінності прав і свобод людини, недоторканності її особи [44, с. 127-128].

Таким чином, Україна в історичному аспекті, з урахуванням національного колориту, завжди займала особливе місце в розвитку освіти у тому числі і на міжнародному рівні. Українські науковці внесли великий вклад у розвиток освіти не тільки нашої держави а і всього світу.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Адміністративно-правове регіональне регулювання освітою

У Національній доктрині розвитку освіти України вказано, що сучасна система управління освітою має розвиватись як державно-громадська, вона повинна враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії навчальних закладів, конкурентоспроможність їх освітніх послуг. Діяльність освітян спрямовується на пошуки нових демократичних відкритих моделей управління освітою, що зорієнтовують освітні процеси не на відтворення, а на розвиток. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюється навантаження, функції, структура і стиль центрального та регіонального управління освітою [33].

Одним з головних напрямів державного управління освітою залишається удосконалення системи органів виконавчої влади та встановлення їх правового статусу на всіх рівнях. Процес формування системи органів і законодавства про них, відбувається під впливом розмежування предметів відання між центром і місцями, дошкільними навчальними закладами, школами, вищими навчальними закладами[2].

Участь України в Європейському Болонському процесі та потреби науково-технічного розвитку нашої держави висувають перед країною наступні завдання у сфері освіти: якість усіх рівнів освіти (дошкільної, середньої, вищої) має відповідати світовим стандартам; обсяг та рівень підготовки професійно-технічних кадрів повинен повністю забезпечувати виробничий потенціал країни; у фінансуванні освітнього процесу держава має визначити оптимальний баланс між державними та позадержавними

видатками, створивши умови для розвитку позадержавної освіти [32, с. 280-281].

Державно-громадське управління освітою можна представити як інтеграцію трьох напрямів роботи: 1) демократизації діяльності органів державної влади та управління освітою; 2) розвитку асоціацій учасників освітньої діяльності (професійні асоціації педагогів, органи учнівського та батьківського самоуправління всіх рівнів); 3) організації громадських органів управління освітою [10]. Так, наприклад, на Заході користуються автономією, участь громадськості в управлінні навчальним закладом забезпечується через представництво у встановлених законом органах. У французьких університетах, наприклад, такими органами є адміністративна рада, вчена рада, рада з навчальних питань і університетського життя, які мають у своєму складі представників викладачів, дослідників, студентів і технічного персоналу, а також людей за межами університету, батьків студентів. Майже у всіх європейських країнах були прийняті нові законодавчі і нормативні документи, які передбачають передачу права прийняття багатьох рішень від державного, центрального рівня на регіональний, місцевий і муніципальний рівень і звідси - навчальним закладом.

Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів виконавчої влади на місцевому рівні забезпечує безпосередню практичну організацію здійснення державних задач у різних сферах життєдіяльності на відповідній території і носить багатоаспектний характер. У процесі управління на практиці реалізуються найважливіші функції держави, здійснюється керівництво усіма суспільними процесами в соціально-політичній, соціально-культурній, господарській і міжгалузевій сферах. Характер задач, що вирішуються у процесі адміністративно-правової діяльності на місцевому рівні, обумовлює динамічність цієї форми державної діяльності. Місцеві державні адміністрації, будучи невід'ємною складовою здійснення принципу централізації в системі державного управління, мають також нейтралізувати деструктивні центробіжні тенденції, забезпечити досягнення соборності, органічної єдності,

інтегрованості країни, а отже і зміцнення її незалежності. Ось чому вдосконалення статусу місцевих державних адміністрацій є однією з найактуальніших проблем внутрішньої політики держави[55]. Науковець Л.Самойленко вказує, що раціональний вибір шляхів оптимізації системи державного управління, перш за все децентралізацією владних повноважень, забезпечить проведення структурних змін у системі державного управління, пошук ефективних механізмів взаємодії центральних, регіональних органів і органів місцевого самоврядування, а також шляхів збалансування принципів централізації та децентралізації у владно-управлінській ієрархії. Йдеться про дотримання закономірностей, які детермінують державно-управлінські процеси централізації та децентралізації державної влади в її горизонтальному і вертикальному вимірах і мінімізують глобалізаційні ризики [22].

Під адміністративно-правовими засадами діяльності місцевих державних адміністрацій пропонується розуміти сукупність адміністративно-правових актів, якими визначається мета, принципи, завдання освіти та засоби їх вирішення, включаючи визначення змісту, форми, технології, оцінку результатів навчання, спрямовані на реалізацію таких пріоритетних напрямів, передбачених Національною доктриною розвитку освіти як постійне оновлення змісту освіти, організація навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень, органічне поєднання освіти і науки, запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій, прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів тощо, а також принципів і завдань Болонського процесу [74].

Місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснюють адміністративну діяльність в галузі освіти і в межах їх компетенції: встановлюють, не нижче визначених Міністерством освіти і науки України мінімальних нормативів, обсяги бюджетного фінансування навчальних закладів, установ, організацій системи освіти, що є комунальною власністю, та забезпечують фінансування витрат на їх

утримання; забезпечують розвиток мережі навчальних закладів та установ, організацій системи освіти, зміцнення їх матеріальної бази, господарське обслуговування; здійснюють соціальний захист працівників освіти, дітей, учнівської і студентської молоді, створюють умови для їх виховання, навчання і роботи відповідно до нормативів матеріально-технічного та фінансового забезпечення; організовують облік дітей дошкільного та шкільного віку, контролюють виконання вимог щодо навчання дітей у навчальних закладах; вирішують у встановленому порядку питання, пов'язані з опікою і піклуванням про неповнолітніх, дітей-сиріт, захист їх прав, надання матеріальної та іншої допомоги; створюють належні умови за місцем проживання для виховання дітей, молоді, розвитку здібностей, задоволення їх інтересів; забезпечують у сільській місцевості регулярне безкоштовне підвезення до місця навчання і додому дітей дошкільного віку, учнів та педагогічних працівників; організовують професійне консультування молоді та продуктивну працю учнів; визначають потреби, обсяги і розробляють пропозиції щодо державного замовлення на підготовку робітничих кадрів для регіону; вирішують у встановленому порядку питання, пов'язані з наданням особам, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, можливості здобувати загальну середню освіту [67].

За результатами атестації МОН України, місцеві органи управління освітою в межах своїх повноважень приймають наступні адміністративно-юрисдикційні акти: визначають відповідність освітніх послуг, що надаються навчальними закладами, державним стандартам певного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня; приймають рішення про створення спеціалізованих навчальних закладів: шкіл, колегіумів, ліцеїв, гімназій тощо; вносять пропозиції до МОН України про надання відповідного статусу професійно-технічним навчальним закладам; ухвалюють рішення про створення, реорганізацію або ліквідацію навчальних закладів; атестованому навчальному закладу видається свідоцтво про атестацію. Зразок свідоцтва про атестацію затверджується МОН України[54].

Місцева державна адміністрація здійснює повноваження в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді, а саме : реалізовує державну політику в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді; сприяє розвитку науки і техніки, реалізації регіональних науково-технічних програм, впровадженню нових екологічно безпечних технологій, підвищенню технічного рівня виробництва та якості продукції, вирішенню науково-технічних проблем, що мають першочергове значення для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності; забезпечує охорону прав винахідників і раціоналізаторів, створення територіальних інноваційних центрів і технопарків; виконує програми щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти, здійснює загальне керівництво закладами науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення; вживає заходів до збереження мережі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту та розробляє прогнози її розвитку, враховує їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку; вживає заходів щодо запобігання інфекційним захворюванням, епідеміям, епізоотіям та їх ліквідації; організовує роботу медичних закладів по поданню допомоги населенню, надає у межах повноважень встановлені пільги і допомогу, пов'язані з охороною материнства і дитинства, поліпшенням умов життя багатодітних сімей; забезпечує виконання законодавства щодо всебічного розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення умов для розвитку та використання мов інших національностей; бере участь у вирішенні питань про визнання місцевості як курорту, встановлення зон санітарної охорони курортів і визначення їх режиму; сприяє роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, фондів, асоціацій, жіночих, молодіжних, дитячих та інших громадських організацій [55].

Стаття 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»[54] містить перелік власних і делегованих повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту. Зокрема, до самоврядних повноважень виконавчих органів місцевого самоврядування у сфері освіти законодавець відносить:

1) управління закладами освіти, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів;

5) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

6) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері роботи з молоддю [54].

Місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування створюються відповідні органи управління освітою, діяльність яких спрямовується на: по-перше, управління навчальними закладами, що є комунальною власністю; по-друге, організацію навчально-методичного забезпечення навчальних закладів, вдосконалення професійної кваліфікації педагогічних працівників, їх перепідготовку та атестацію у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти; по-третє, координацію дій педагогічних, виробничих колективів, сім'ї, громадськості з питань навчання і виховання дітей; по-четверте, визначення потреб, розроблення пропозицій щодо державного контракту і формування регіонального замовлення на педагогічні кадри, укладання договорів на їх підготовку; по-останнє контроль за дотриманням вимог щодо змісту, рівня і обсягу освіти, атестацію навчальних закладів, які є комунальною власністю [57].

У сфері освіти за міськими, сільськими та селищними радами, гарантовано провідну роль даних суб'єктів системи місцевого самоврядування як представницьких органів, які покликані представляти відповідні територіальні громади та здійснювати від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування у всіх сферах суспільного життя. Також віднесено відповідні питання до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад ,який забезпечує принцип розподілу повноважень у порядку і межах визначених законодавством (даний принцип закріплений у ч. 3 статті 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). З даного принципу випливає те, що ніякі органи або посадові особи місцевого самоврядування не мають права приймати рішення з питань, що законодавцем віднесені до виключної компетенції зазначених суб'єктів системи місцевого самоврядування [54].

Таким чином, виходячи із вище викладено місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти, відіграють велику роль. Так, саме вони на місцевому

рівні, визначають необхідну освітню політику, визначають створення необхідних навчальних закладів, здійснюють координацію між цими закладами, контролюють їх діяльність, здійснюють координацію дій між громадянською та освітніми закладами.

На сьогодні є вкрай актуальним питанням це отримання освіти дітей з фізичними вадами, основною проблемою для них є відсутність рівноправності й наявність бар'єрів на шляху до самореалізації та реалізації гарантованих на законодавчому рівні прав і свобод, окрім того оскільки освітні заклади не завжди прилаштовані до необхідних умов саме таких дітей. Тому у вирішенні цього питання особлива роль покладається на місцеві органи виконавчої влади у сфері освіти. У своєму дослідженні І.Булик вказала, що основними проблемами вітчизняної системи освіти, що заважають інтеграції інвалідів у загальний освітній процес є:

–недосконалість законодавчої бази у сфері освіти, що є результатом відсутності належних механізмів розвитку та фінансування інклюзивного навчання;

–недостатнє матеріально-технічне та кадрове забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів (відсутність спеціального допоміжного навчального обладнання, спеціально розроблених навчальних методик та програм інклюзивного навчання, недостатня чисельність спеціально підготовлених фахівців для роботи з інвалідами);

–приміщення загальноосвітніх навчальних закладів не пристосовані для безперешкодного доступу до них осіб з вадами зору, слуху та порушеннями опорно-рухового апарату. Вхід до навчальних закладів не обладнано пандусами, відсутні широкі двері та бильця, що ускладнює пересування інвалідів на візках, не обладнанні окремі туалетні кімнати для такої категорії осіб. Лекційні та інші приміщення не відповідають стандартним вимогам, внаслідок чого діти з обмеженими можливостями не можуть повною мірою сприймати навчальний процес та пересуватись;

–застосовується застаріла практика навчання осіб з інвалідністю в

спеціальних установах. Як правило, такі заклади сконцентровані переважно у великих містах, у зв'язку з чим діти, які мешкають на периферії, не завжди мають змогу їх відвідувати;

–учні без особливих потреб та педагоги психологічно не підготовлені до спільного навчання з особами з інвалідністю... [11].

Інвалід як спеціальний суб'єкт правовідносин наділений такими ознаками: –по-перше, це особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку; –по-друге, це особа з обмеженням нормальної життєдіяльності; –по-третє, особа з інвалідністю має потребу в соціальній допомозі та посиленому соціальному захисті. Крім того розлади здоров'я проявляються у вигляді: 1) загального захворювання; 2) трудового каліцтва; 3) професійного захворювання; 4) інвалідності з дитинства.

Одночасно розлади здоров'я можуть бути отримані за фаховою підготовкою, військовим обов'язком виконують військові функції, що можуть зумовити поранення, контузії, одержані під час захисту Батьківщини чи виконання інших обов'язків військової служби, або захворювання, пов'язане з перебуванням на фронті, або каліцтво внаслідок нещасного випадку, не пов'язане з виконанням обов'язків військової служби, чи захворювання, не пов'язане з перебуванням на фронті, а в спеціально передбачених законодавством випадках – захворювання, набуте під час виконання обов'язків військової служби. Також можуть бути отримані: поранення, контузія, травма, каліцтво, захворювання, під час виконання обов'язків військової служби з ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, інших ядерних об'єктах та випробуваннях ядерної зброї; захворювання, травма, каліцтво, пов'язані з роботами під час ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС та інших ядерних об'єктах; захворювання, пов'язане з впливом аварії на Чорнобильській АЕС [58].

Великий юридичний словник дає трактування слову інвалід (від латин. *invalidus* – слабкий, немічний) – це особа, яка має порушення здоров'я зі

стійким розладом функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідками травм або дефектами, яке призводить до обмеження життєдіяльності і викликає необхідність її соціального захисту [9], а закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», інвалід – це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист[59]. Для людей з інвалідністю особливо складними у вирішенні є проблеми фізичної доступності, рівних можливостей отримання освіти та фахової підготовки, соціального забезпечення та підтримки добробуту, збереження прав на свободу особистості, духовно-етичні проблеми професійної зайнятості, інтеграції у суспільство [20,с.39].

Водночас вади здоров'я ускладнюють отримання освітньо-кваліфікаційного рівня у зв'язку з тим, що немає належного матеріально-технічного та кадрового забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів (відсутність спеціального допоміжного навчального обладнання, спеціально розроблених навчальних методик та програм навчання, недостатня чисельність спеціально підготовлених фахівців для роботи з інвалідами); непристосованість будівель загальноосвітніх навчальних закладів (у т.ч. всередині) для безперешкодного доступу до них учнів із різними нозологіями захворювання; недостатня психологічна готовність учнів та педагогів до спільного навчання з особами з інвалідністю [60, с. 94].

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад виконують як власні так і делеговані повноваження, що стосуються сфери освіти це: управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей,

трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій; організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм; створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел; сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю [54].

До функцій відповідних органів управління освітою, які створюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, належать: 1) організаційна (організація навчального-методичного забезпечення навчальних закладів, атестації та перепідготовки педагогічних кадрів); 2) функція керівництва (управління навчальними закладами, що є комунальною власністю); 3) координаційна (координація дій педагогічних, виробничих колективів, сім'ї, громадськості з питань організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності); 4) контрольна (здійснення контролю за навчальними закладами комунальної форми власності); 5) інформаційна.

На сьогодні, є дуже актуальним питання введення в дію програми по інклюзивному навчанню. Слід зазначити, що інклюзивне навчання має значні переваги: не розділяє інвалідів та здорових дітей. Завдяки цілеспрямованому повноцінному спілкуванню поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей з особливими потребами; такі діти мають можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі в громадському житті; для здорових дітей – вони навчаються сприймати й гідно ставитися до людських особливостей; налагоджуються й підтримуються дружні стосунки з людьми, які відрізняються від здорових дітей. дає уявлення про те, які проблеми можуть

мати особи з інвалідністю, та виховує повагу й толерантність суспільства до інвалідів; допомагає молодим особам з інвалідністю набути впевненості в собі, у реальних умовах, що не відірвані від дійсності; підвищує самооцінку інвалідів щодо власних здібностей, навичок та можливостей; витрати на таке навчання відносно невисокі порівняно з навчанням у спеціальних загальноосвітніх школах-інтернатах [60, с. 93]; дає можливість проживати дітям з особливими потребами у своїй сім'ї. Якщо говорити то на сьогодні перед місцевим органам виконавчої влади стоїть непроста задача у створенні сучасної інфраструктури навчальних закладів по освіті осіб з фізичними вадами, організації системи освіти, зміцнення матеріальної бази. Так в кожному районі діють відділи освіти, які відповідно до завдань: 1) здійснює керівництво роботою навчальних закладів, що належать до сфери управління органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; 2) визначає потребу в навчальних закладах, заснованих на комунальній формі власності, та подає пропозиції щодо вдосконалення їх мережі відповідно до соціально-економічних і культурно-освітніх потреб за наявності необхідної матеріально-технічної, науково-методичної бази, педагогічних кадрів; 3) організує навчання обдарованих дітей та вносить пропозиції до районної державної адміністрації, відповідних органів місцевого самоврядування про відкриття профільних класів, шкіл нового типу (гімназії, колегіуми, ліцеї, школи-комплекси, спеціалізовані школи тощо), їх матеріальну підтримку; 4) проводить у встановленому порядку конкурси, олімпіади та інші змагання серед учнів; 5) створює міжшкільні навчально-виробничі комбінати, центри дитячої та юнацької творчості, допризовної підготовки тощо; 6) забезпечує організацію у навчальних закладах роботи з фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи; 7) сприяє діяльності дитячих та молодіжних організацій, творчих об'єднань, товариств; 8) вносить пропозиції щодо обсягів бюджетного фінансування загальноосвітніх навчальних закладів та установ освіти, які перебувають у комунальній власності, аналізує їх використання [76, с. 124].

Таким чином, виходячи із вище викладено місцеві органи виконавчої влади з урахуванням місцевих особливостей, у сфері освіти, відіграють велику роль. Так, саме вони на місцевому рівні, визначають необхідну освітню політику, визначають створення необхідних навчальних закладів, здійснюють координацію між цими закладами, контролюють їх діяльність, здійснюють координацію дій між громадкістю та освітніми закладами. Однак на сьогодні відсутній чіткий механізм фінансування навчальних заходів для дітей-інвалідів.

2.2. Принципи адміністративно-правового регулювання освіти в Україні

Освіта будь-якої країни відбиває в собі найголовніші її цивілізаційно-культурні ознаки та особливості наявного історичного моменту, забезпечуючи поєднання національних традицій з релевантними інноваціями – як виробленими всередині неї, так і запозичені ззовні, зі скарбниці вселюдського досвіду. На цих підставах національна система освіти має забезпечувати безперервність поступу країни, здійснювати ефективну соціалізацію та професійну підготовку молоді до життєдіяльності в світі, який постійно ускладнюється [6, с. 14].

В Україні визначено чотири засади та дванадцять принципів, в основі освіти, а саме: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і

наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [57]. Головними принципами державно-громадської моделі управління школою мають бути гуманізація, професіоналізм, науковість, адаптованість, цілеспрямованість, відкритість, толерантність тощо [68]. А. Колодій у загальному розумінні принципи визначає як основні, вихідні, найголовніші положення, правила, засоби, які визначають природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найбільш суттєві властивості [27, с. 17]. Принцип, зокрема, визначається як наукове або моральне начало, основа, правило, від якого не відступають, а також головне, вихідне положення будь-теорії, вчення, науки, тобто вихідна першооснова, основне положення, вихідний пункт, передумова будь-якої теорії та концепції [14, с. 431].

На думку, В. Авер'янова, принципи формулюються у вигляді певних наукових положень, закріплених у своїй основі правом та застосовуються в теоретичній і практичній державно-управлінській діяльності людей. Термін «принцип» має кілька значень: як основне вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, світогляду, а також як основа будови чи дії будь-якої системи; внутрішнє переконання людини, яке визначає її ставлення до дійсності, норми поведінки та діяльності. Звідси принципи соціального управління – це вихідні основоположні вимоги, якими керуються суб'єкти управління на практиці. У сукупності принципи управління виконують у системі управління найважливішу функцію. Під принципами слід розуміти засадничі (основні) ідеї, положення, вимоги, що відображають закономірності розвитку адміністративного права, а також визначають напрями і механізми адміністративно-правового регулювання суспільних відносин [1, с. 96].

Професор А. Кравцов вказує, що систему принципів сучасного адміністративного права України становлять загальні (загальногалузеві), спеціальні (особливі), підгалузеві та приватні (інституціональні) принципи адміністративного права. Загальними принципами адміністративного права України є пріоритет прав і свобод людини та громадянина; повнота й

реальність прав і свобод людини та громадянина в адміністративно-правовій сфері; забезпечення права громадян на участь в управлінні державними справами; законність в адміністративно-правовій сфері; соціальна орієнтація діяльності органів і посадових осіб публічної адміністрації; судовий контроль за діяльністю всіх суб'єктів виконавчої влади; відповідність норм галузі положенням Конституції України, законам України, а також ратифікованим Верховною Радою України міжнародним договорам; підконтрольність і підзвітність державних органів і державних службовців; служіння органів публічної влади людині та суспільству; взаємна відповідальність держави й людини тощо [31, с. 62–69.].

О. Оржель, вважає, що вся система принципів може бути розділена на п'ять категорій (груп): 1) засадничі принципи, які також можна схарактеризувати як конституційні. Це найбільш загальні принципи, на яких ґрунтуються сучасні демократії на всіх континентах світу (верховенство права, повага до прав і свобод людини, рівне ставлення, відсутність дискримінації); 2) принципи належного врядування. Дотримання принципів належного врядування дає змогу державам або об'єднанням держав перетворити системи публічної адміністрації на більш ефективні та результативні, залучити до співробітництва більше громадян, більш вдало конкурувати на товарних чи фінансових ринках (субсидіарність, пропорційність, відкритість, ефективність, підзвітність, узгодженість, активна участь громадян); 3) принципи, які характеризують європейське врядування як унікальну, специфічну форму взаємодії між різними учасниками процесу ухвалення управлінських рішень в ЄС, вироблення та реалізації європейських політик на наднаціональному, національному, субнаціональному рівнях. Принципами, що визначають особливість, «окремішність» європейського врядування, можна вважати горизонтальність, розвиненість координації, відносини непідпорядкування та партнерства, що пов'язують його учасників, зростання значення лідерства й комунікації, наявність єдиних стандартів і процедур, що забезпечують ефективність взаємодії в системі європейського

врядування; 4) принципи, на яких ґрунтуються окремі спільні політики чи програми ЄС, – наприклад, доповнюваність і комплементарність, характерні для Європейської політики згуртування; пристосування Європейської комунікативної політики, її повідомлень і сигналів до національних, регіональних чи місцевих потреб, забезпечення права громадян ЄС на повну та невикривлену інформацію. Європейські принципи адміністративного права посідають особливе місце в системі принципів європейського врядування, оскільки мають подвійну адміністративно-правову природу. Вони закладають фундамент для ефективної та легітимної діяльності окремого службовця чи посадовця та бюрократичного апарату загалом [42, с.18-19].

Стосовно ж розуміння принципів суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності, то це сукупність керівних ідей, вихідних положень, базових правил, на основі яких будується, відповідно до яких формується та визначається функціонування ієрархічно структурованих органів владних повноважень, котрі за допомогою різноманітних методів, заходів, засобів і нормативно-правових актів регулюють, організовують діяльність освітньої сфери, визначають та створюють правила щодо навчальних програм для закладів освіти усіх рівнів, визначають ліцензійні умови для акредитації навчальних закладів тощо.

Ряд науковців визначають класифікацію принципів: 1) верховенства права як пріоритету прав і свобод людини та громадянина, гуманізму й справедливості у такій діяльності; 2) законності як діяльності відповідно до повноважень та безпосередньо у порядку, визначеному законодавством; 3) відкритості як оприлюднення і доступності для громадян інформації про діяльність і рішення відповідних суб'єктів; 4) пропорційності як вимоги стосовно обмеження рішень суб'єктів метою, котру потрібно досягнути, умовами її досягнення, а також обов'язку такого суб'єкта враховувати наслідки своїх рішень, дій або бездіяльності; 5) ефективності як обов'язку уповноваженого суб'єкта забезпечувати досягнення необхідних результатів у вирішенні покладених на неї завдань за найбільш оптимального використання

інтересів власних і суспільства; б) підконтрольності як обов'язкового внутрішнього і зовнішнього контролю за діяльністю суб'єктів; 7) відповідальності як обов'язку суб'єкта нести юридичну відповідальність за прийняті рішення, дії чи бездіяльність [16, с. 26-27].

Стаття 6 Закону «Про освіту» цілком присвячена основним принципам освіти, до яких належать: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; - органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; -інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [57]. Тобто для освітньої діяльності характерні як загальні так і спеціальні принципи. Зупинимось на окремих з них.

Так, принцип законності означає, що суб'єкти організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності (як органи виконавчої влади, це міністерства, управління, відділи) виконують виключно ті повноваження, що передбачені законодавством, та лише у порядку, встановленому нормами чинних нормативно-правових актів.

Говорячи за ці органи не обійтись без принципу публічності. Принцип публічності виражає демократичність правової держави, сутність якого полягає в тому, що він обумовлює зв'язок останніх із суспільством та безпосередньо з самими громадянами, обов'язковою умовою якого є відкритість та вільний доступ кожного громадянина.

Принцип систематичності, послідовності та комплексності також зумовлює постійне повторення та вдосконалення вивченого теоретичного

навчального матеріалу, набутих умінь та практичних навичок роботи зі стрілецькою зброєю, озброєнням бойових машин та приладами [66, с. 7]. Особливе місце займає принцип централізації державного управління, де не можуть бути визначені загальноновизнані базові цінності, суспільні орієнтації і геополітичний вибір, вирішені завдання економічної модернізації, переходу до суспільства знань, питання міжнаціональних відносин, гуманітарного розвитку, створення ефективної системи державного управління і місцевого самоврядування. Принцип централізації в управлінні державою був завжди традиційно притаманний українській ментальності на протязі багатьох століть. Принцип, що відображає формування стійкості засвоєння матеріалу, побудований насамперед на формуванні такої якості військової підготовки, як професіоналізм. Вчені визначають професіоналізм як «високий стійкий рівень знань, умінь і навичок, які дають змогу досягти найбільшої ефективності у професійній діяльності. Це не тільки розвиток задатків, у яких виявляється професіоналізм, а також нестандартне володіння уміннями, які необхідні для успішного використання цієї діяльності» [36, с. 61].

Особливе місце посідає і принцип заборони дискримінації та рівності перед законом, за якого необґрунтований, неоднаковий підхід законом заборонений, усі мають право на захист від дискримінації за будь-якою ознакою. Цей принцип тісно пов'язаний із принципом верховенства права, його порушення тягне за собою і порушення принципу верховенства права. Він не тільки для громадян, а і для суб'єктів публічної адміністрації.

Принципи надання соціальних послуг неповнолітнім, полягає у захисті прав дитини (законність, соціальна справедливість); гуманізм (ставлення до дитини як до найвищої цінності, повага до неї); адресний та індивідуальний підхід до дитини (особливі потреби неповнолітніх, які вчинили правопорушення, виявлення проблем особистісного зростання та допомога в їх розв'язанні); пріоритетність інтересів дитини; комплексний підхід (доступність, відкритість у наданні соціальних послуг відповідно до оцінки потреб дитини та середовища, в яке вона інтегрується, поєднання

індивідуальної та групової роботи з роботою в громаді); добровільність вибору в отриманні чи відмові від отримання соціальних послуг; взаємодія, командний підхід до розв'язання проблем дитини та її сім'ї (налагодження співпраці між різними державними та неурядовими організаціями в інтересах дитини для ухвалення обґрунтованого рішення стосовно дитини та забезпечення ефективного соціального супроводу); стимулювання дитини та її сім'ї до самопомоги (активізація внутрішніх ресурсів сім'ї та дитини до зміни способу життя на краще, перебудови стосунків, саморозвитку, формування бажання успішно інтегруватися й адаптуватися до нових умов життя); забезпечення безперервної підтримки неповнолітніх з боку родини, громади; аналіз ефективності методів та прийомів, що застосовувалися в роботі з неповнолітніми (інформування партнерів про досягнуті результати); забезпечення надавачами соціальних послуг конфіденційності в роботі з неповнолітніми, дотримання стандартів якості, відповідальності за дотримання етичних і правових норм [50].

Принцип науковості передбачає цілеспрямований вплив на суспільну систему в цілому, а також на її окремі ланки на підставі пізнання та використання об'єктивних законів і закономірностей в інтересах забезпечення оптимального функціонування системи. Керувати науково – це своєчасно виявляти тенденції розвитку, зокрема соціального, його закономірності; організувати, регулювати та контролювати рух відповідно до цих закономірностей.

Дуже важливим принципом функціонування суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності й є принцип взаємодії, котрий обумовлює безперервний зв'язок усіх окремо взятих суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності один з одним.

Наступним є принцип професійної компетентності, що означає наявність у суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності професійно підготовлених фахівців, котрі діють від імені зазначених суб'єктів. Також потребує уваги і принцип науковості, який

розкривається за допомогою приведення існуючої системи та складових елементів (у їх взаємодії) суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності у відповідність до сьогоденного етапу розвитку суспільних відносин.

Не можна не згадати про принцип плановості у процесі здійснення суб'єктами організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності своїх обов'язків. Принцип індивідуального підходу є дуже важливим, так на думку Інге Унт, «добре організований навчальний процес не повинен нівелювати індивідуальні особливості, а навпаки, повинен вести до зростання індивідуальних відмінностей, до розвитку індивідуальності кожного, хто навчається» [71, с. 67]. У цьому процесі важливим є те, що індивідуальний, підхід як один із принципів навчання, що передбачає врахування особливостей психології і рівня підготовки. Це стає можливим тільки при відмінному знанні викладачем індивідуальних особливостей аудиторії та конкретної особистості зокрема.

Дуже важливим принципом функціонування суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності й є принцип взаємодії, котрий обумовлює безперервний зв'язок усіх окремо взятих суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності один з одним.

У сучасному суспільстві не обійтися без принципу інформаційності. Так, на думку М. Савюк, інформаційне суспільство як об'єкт адміністративно-правових відносин – це різноманітні блага у формі ефективного виявлення, фіксації та переробки інформації, технологій (персональні комп'ютери, інформаційні послуги та ін.), виробництва знань (наука, мистецтво, освіта та ін.), публічних технологій (електронний уряд, самоврядування, партії та вибори), інформаційної економіки (інформаційні товари й послуги – освіта, правова система, видавнича сфера, ЗМІ, комп'ютерне виробництво), культури інформаційного суспільства (цивілізованих правил надання, сприймання та користування інформацією), які становлять публічну цінність для споживачів інформаційних ресурсів, а також діяння суб'єктів публічної адміністрації

стосовно забезпечення права фізичних та юридичних осіб на інформацію, свободи інформації та законних інтересів фізичних і юридичних осіб в інформаційному суспільстві, що здійснюється на основі адміністративно-правових норм [63].

Принцип підконтрольності суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності означає, що він здійснюється як всередині кожного органу, так і ззовні – суспільством, спеціально уповноваженими на це органами.

У нашому випадку не обійтись і без принципу свідомості та активності. Свідомість та активність тих, хто навчається, є принципом, який дає можливість осмислено вивчати предмет. Під час вивчення тактичної підготовки потрібно домагатися не механічного заучування, а усвідомленого вивчення фактів і явищ, притаманних збройному конфлікту, розуміння їх суті. Цей принцип передбачає також необхідність вимагати уміння і навичок креативного переосмислення та ефективного застосування особливостей положень військової теорії і практики у процесі занять [69, с. 314].

У освітньому процесі не обійтись без принципу динамічності, який визначає безперервність процесу його оперативність, гнучкість, змінність.

Принцип гласності полягає у своєчасному, широкому та регулярному інформуванні громадян про діяльність органів освіти. Реалізація досягається за допомогою обов'язкових звітів перед населенням, усебічного обговорення у встановленому порядку певних питань і рішень, що приймаються. Цей принцип є засобом формування громадської думки, уключення в процес управління громадян, підвищення їхньої активності в освітянському процесі.

Таким чином, принципи становлять закономірні основи у освітянському просторі, відображаючи засади та і напрями політики в сфері освіти, які зумовлені основною метою і завданнями здійснення такої підготовки. Вони сформовано на основі загальноосвітніх принципів з урахуванням галузевих особливостей і потреб, вирішення яких розкривається у її завданнях через функціональні особливості системи .

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Проблемні питання адміністративно-правового регулювання «відмомчої» освіти

Реформування освіти полягає, з одного боку, в адекватному оновленні, спрямованому на підготовку особистості до життя в динамічному, взаємозалежному світі, а з іншого – у збереженні доброго, міцного коріння національної культури. Для сучасної вищої школи України, яка переживає корінне реформування, це дає можливість знайти своє відображення в оновленні стандартів змісту освіти, інтеграції національного та загальноєвропейського компонентів з урахуванням тенденції європейського і світового розвитку.

Основними напрямками реформування освіти в нашій країні має стати загальнодоступність вищої професійної освіти, зростання соціальної значущості безперервної освіти, що у повній мірі відповідає світовій тенденції руху до головної цілі – переходу до інформаційного суспільства, економіки знань. Відповідно до цього, вищі навчальні заклади розвиватимуться як інституції безперервної освіти. Значного поширення має набути перепідготовка і перекваліфікація, підвищення кваліфікації професійно підготовлених кадрів.

У нашій роботі ми розглянемо два важливих напрямки для нашої держави це отримання військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах та юридичної освіти у закладах з специфічними умовами, оскільки ті і інші виконують дуже важливу функцію - захист України. Перші здійснюють охорону від зовнішнього ворога, інші - від внутрішнього.

Так, розглядаючи діяльність вищого навчального закладу Міністерства

внутрішніх справ України, необхідно відмітити певні особливості, по перше-ці навчальні заклади мають подвійне підпорядкування не тільки МВС а і МОН України, по друге- інспектування та навчально-методичне керівництво, здійснюється МОН, по-третє-вони мають поглиблену спеціалізацію відповідного напрямку.

У Положенні про вищі навчальні заклади МВС, затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14 лютого 2008 р. № 62, вищі навчальні заклади Міністерства внутрішніх справ України визначено, як „державні навчальні заклади, які підпорядковані МВС, засновані і діють згідно із законодавством України, реалізують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовки фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, а також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність” [45].

Сучасний стан діяльності вищих навчальних закладів МВС характеризується поглибленням спеціалізації, зміцненням професійного складу викладацького складу, наявністю сталих зв'язків між національними та зарубіжними науково-освітніми закладами, підвищенням кількості та якості наукових досліджень, присвячених як загальнотеоретичним, так і прикладним проблемам діяльності органів внутрішніх справ. Сьогодні можна констатувати наявність високого потенціалу професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів системи МВС України, які мають змогу вирішити основне поставлене перед ними завдання – підготувати для системи МВС фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, здатних якісно виконувати поставлені перед ними завдання, функції та обов'язки, реалізовувати надані права у сфері правоохоронної діяльності” [47, с.11]. Засади організації та діяльності вищих навчальних закладів МВС України регулюються адміністративним законодавством, де Ю. Битяк вказує, що „значна частина діяльності виконавчої влади не втілюється в правову форму,

не пов'язана з виданням правових актів і здійсненням юридично значущих дій, тобто не породжує, не змінює та не припиняє адміністративних правовідносин. Ця частина діяльності виконавчої влади є не правовою, а організаційною формою, яка безпосередньо не викликає юридичних наслідків [4, с.133]. До таких заходів ми відносимо проведення інструктажів, наради, та інші види забезпечення діяльності вищого навчального закладу.

Вчена Г. Пономаренко вказувала, що „вимоги щодо ефективної охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб та прав і законних інтересів юридичних осіб, боротьби із правопорушеннями, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, зміцнення авторитету працівників ОВС серед населення безпосередньо пов'язані із формуванням нового корпусу працівників - професіоналів, які матимуть достатні та необхідні знання, уміння та навички для якісного виконання покладених на них правоохоронних завдань та обов'язків, реалізації наданих прав, а отже потребують нових підходів до формування та реалізації науково-обґрунтованої кадрової політики, зокрема і у сфері організації та функціонування системи відомчої освіти, основою якої, беззаперечно, є вищі навчальні заклади МВС України” [47, с.6].

У адміністративно-правових нормах визначено основні завдання, функції та повноваження органів публічного управління у галузі вищої освіти:

- 1) Кабінету Міністрів України, який: здійснює державну політику у галузі вищої освіти; організує розроблення та здійснення відповідних загальнодержавних та інших програм; у межах своїх повноважень видає нормативно-правові акти з питань вищої освіти; забезпечує контроль за виконанням законодавства про вищу освіту;
- 2) Міністерства освіти та науки та інших центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади;
- 3) Вищої атестаційної комісії України;
- 4) керівника вищого навчального закладу (начальника, ректора, директора тощо);
- 5) місцевих органів виконавчої влади;
- 6) органів місцевого самоврядування;
- 7) органів громадського самоврядування.

Так, відповідно до п.4.4 Положення про вищі навчальні заклади МВС, безпосереднє управління діяльністю вищого навчального закладу здійснює ректор (начальник), який діє на засадах єдиноначальності та на якого покладаються функції практичної реалізації його завдань. Ректор є прямим начальником для всього особового складу вищого навчального закладу і є відповідальним перед державою та МВС за дотримання законів, наказів і договірних зобов'язань, виконання покладених на вищий навчальний заклад завдань, стан навчально-виховної, методичної і наукової діяльності, професійну (функціональну) підготовку, морально-психологічний стан особового складу, службову і трудову дисципліну, належну експлуатацію та збереження озброєння і спеціальної техніки, фінансово-господарську діяльність, стан будівель, споруд та іншого майна, що передано вищому навчальному закладу для використання а також за організацію забезпечення охорони державної таємниці та захисту інформації з обмеженим доступом [49].

Що стосується основних завдань розвитку галузевої вищої освіти системи МВС, то вони були визначені також в Концепції розвитку системи освіти МВС України, а саме: поетапне впровадження в систему галузевої освіти європейських норм і стандартів з урахуванням приєднання України до Болонської декларації; збереження та накопичення здобутків і кращих вітчизняних традицій підготовки персоналу органів внутрішніх справ; оновлення нормативно-правової та науково-методичної бази функціонування системи галузевої освіти і науки; оптимізація мережі і структури галузевих вищих навчальних закладів; удосконалення системи управління освітньою та науковою діяльністю на галузевому та вузівському рівнях; урегулювання співпраці та взаємної відповідальності комплектуючих органів і галузевих навчальних закладів за якість відбору кандидатів на навчання та підготовку фахівців для органів внутрішніх справ; максимальне використання і впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес і правоохоронну практику; розширення ділового співробітництва галузевих

вищих навчальних закладів з правоохоронними органами і навчальними закладами України і зарубіжних країн з питань підготовки кадрів, організації навчального й виховного процесу, проведення наукових досліджень; подальший розвиток партнерських відносин галузевих вищих навчальних закладів з громадськими інституціями та населенням; формування у випускників галузевих навчальних закладів високих професійних і морально-психологічних якостей працівника міліції як громадянина-патріота України [30].

Що стосується військової освіти, то специфіка військової підготовки студентів має власні адміністративно-правові особливості, які надають особливих статусних ознак цій освітній категорії. Національна система військової підготовки студентів у ВВНЗ і ВНП ВНЗ – це інституційована організаційна структура навчально-наукових установ, які представлені державними закладами освіти.

Концепція військової освіти в Україні передбачає єдину систему військової освіти, з такою структурою:

- Міносвіти України та інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані вищі навчальні заклади;**
- вищі навчальні заклади, в яких здійснюється підготовка військових фахівців;**
- науково-методичні установи [48].**

У контексті зазначеного необхідно наголосити на тому, що військова підготовка студентів реалізується на основі конституційних гарантій, які відповідно до абзацу 2 статті 53 Конституції України[28] забезпечують доступність і безоплатність вищої освіти в державних навчальних закладах. Положення про військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України 15.08.2013 р. № 1190/560 виокремлює такі функції військових навчальних підрозділів ВНЗ України: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації військових фахівців різних освітньо-

кваліфікаційних рівнів для проходження військової служби за контрактом у Збройних силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту; військова підготовка студентів ВНЗ за програмою підготовки офіцерів запасу; організація та проведення наукової, науково-технічної діяльності; підготовка наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників для Збройних сил та інших військових формувань; здійснення військово-патріотичного виховання [46].

Для вузів МВС так і тих хто навчається військовій справі найбільшою проблемою є так звана адаптацію, яка вважається одним з найскладніших феноменів навчання, оскільки вона безпосередньо пов'язана з психофізичними властивостями особистості. Визначаючи місце адаптаційних процесів протягом навчання у ВВНЗ та ВНП, вченими визначено певні періоди, а саме: адаптація до вищого навчального закладу і навчальної діяльності в ньому; становлення і нормалізація навчальної діяльності; подальший розвиток навчальної діяльності [70, с. 11].

Іншою особливістю є те, що згідно до Порядку проведення військової підготовки студентів вищих навчальних закладів за програмою підготовки офіцерів запасу», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2012 р. № 48 і ті і інші проходять підготовчі навчальні збори 30 діб. Студенти залучаються до занять, які проводяться в навчальному закладі, на передбачені програмою військової підготовки навчальні збори тривалістю 30 діб. Під час проведення таких зборів на них поширюються права та обов'язки, встановлені актами законодавства для військовозобов'язаних, призваних на збори [5, с. 114].

Таким чином, адміністративно-правове регулювання так званої «відомчої» освіти має певні характерні риси. Так, характерною особливістю є той факт, що нормативно-правове регулювання визначає систему, як навчання системи МВС так і військової підготовки, частиною системи вищої освіти.

3.2. Проблеми реформування у сфері вищої освіти

Система української вищої освіти потребує якісної перебудови і адаптації до загальноєвропейських стандартів, що неможливе без відповідного сприяння з боку держави. На сьогодні більшість науковців прийшли до думки, що реформування вищої освіти повинно відбуватися шляхом інтеграції у світовий освітній і науковий простір шляхом досягнення належного рівня відкритості та прозорості та вдосконалення. Освіта, особливо вища освіта має забезпечити підготовку кваліфікованих спеціалістів для ринку праці, необхідність закладів вищої освіти готувати фахівців до вимог ринку праці.

Досліджуючи проблеми освітньої діяльності науковець М. Легенький прийшов до висновків щодо низки проблем, які залишаються нерозв'язаними. До них, зокрема, належить: недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства; недотримання рівності прав у доступі до якісної освіти різних категорій населення; відсутність цілісної системи виховання, фізичного, морального та духовного розвитку і соціалізації особистості; недостатні зв'язки професійної освіти і роботодавців; недосконалість національної системи моніторингу якості освіти; недостатній рівень соціально-правового захисту учасників навчально-виховного процесу; низька престижність освіти і науки в суспільстві; недостатність мережі освітніх закладів; неналежний рівень освіти дорослих; незадовільне фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення системи освіти; недостатня участь громадськості в управлінні освітою та відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційного розвитку освіти. При цьому більшість вказаних проблем перебувають саме в організаційно-управлінському та правовому полі, що абсолютно обґрунтовано актуалізує необхідність закріплення статусу та напрямів державної освітньої політики в нормативно-правових документах [37].

Питання створення, поліпшення та послідовного розвитку правового регулювання організаційно-правового забезпечення освіти в Україні є актуальним. Правове регулювання даної сфери – це сукупність правових способів, за допомогою яких держава, державні та приватні навчальні заклади здійснюють правовий вплив на суспільні відносини в освітянській галузі. Метою даного процесу є створення умов безперервного та безперешкодного руху інтересів та потреб суб'єктів до необхідних їм цінностей [77, с. 1110]. Головною метою заходів, спрямованих на вдосконалення системи освіти, зазначається у Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”[62], яку обговорено на парламентських слуханнях 17 червня 2009 року, є створення умов для приведення рівня і якості освітнього потенціалу до вимог кадрового забезпечення інноваційного розвитку України. До основних напрямків цієї роботи, передбачених в низці існуючих державних документів, Стратегія додає наступні: встановлення ключових орієнтирів для розвитку освітнього потенціалу на стратегічну перспективу. Зокрема: досягнення середнього рівня освіченості робочої сили, що відповідає 12 рокам навчання; забезпечення умов для оволодіння в найближчі 5 років кожною дитиною в країні у 8-річному віці вмінням читати, а всіма випускниками шкіл – комп'ютерною грамотністю, включаючи вміння користуватися Інтернетом; скорочення частки оплатної системи навчання у вищих навчальних закладах шляхом нарощування фінансування оплати навчання за рахунок державного замовлення, а також замовлення підприємств і організацій; оптимізація структури підготовки спеціалістів шляхом приведення її у відповідність з потребами нарощування кількості фахівців з природничих і технічних спеціальностей. Діяльність Міністерства освіти та науки щодо реформи у галузі вищої освіти визначена як «надання методичної підтримки закладам вищої освіти у створенні системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та створення системи зовнішнього контролю якості вищої освіти» [62].

Крім того, окреслені основні завдання щодо такого реформування так по перше-це затвердження нових стандартів в університетах у галузі вищої освіти, що базуються на компетентнісному підході. По друге-забезпечення зовнішнього контролю за якістю вищої освіти, яке покладається на Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. По-третє-забезпечення академічної доброчесності. По четверте - розподіл місць державного замовлення за широким конкурсом відповідно до пріоритетів, визначених вступником; запровадження єдиного фахового вступного випробування з використанням зовнішнього незалежного оцінювання для вступників на спеціальності 081 «Право» та 293 «Міжнародне право»; запровадження вступного іспиту з іноземної мови з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти за визначеними спеціальностями. У п'ятих- координація наукової та науково-технічної діяльності Національною радою з розвитку науки і технологій тощо. По шосте-зміни до фінансування Вузів тощо [62].

Однак на початковому етапі такого реформування виникає ряд проблемних питань, які необхідно вирішувати. Так, якщо говорити за академічну доброчесність то однією із проблем є те, що на сьогодні відсутня якісна програма щодо перевірки тестів на запозичення. Так, нині діюча та активно практикуюча програма UNICHER розпізнає тільки академічні тексти, що є у вільному доступі інтернет, однак більш пізніх авторів, а першоджерела - ні. Так, *наприклад*, якщо автором (Іванов І.І.) використано уривок із підручника Криміналістика: навч. посіб. Мін. освіти і науки, молоді та спорту України, рекомендов./ за ред.Молібога Н.П. Київ: Атіка, 2012. 495 с, у 2018 році і він зробить посилання на підручник то при перепевірці та використанні певного уривку, програма буде вказувати тільки Іванова І.І., а не науковців, що видали вказаний підручник. Окрім того, вищевказана практикуюча програма суперечить законодавству України, оскільки є російською (держава агресор).

У своєму дослідженні Н.Білоцерківська вказує, що метою реформування вищої освіти є створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Реалізація стратегії розрахована на 2015-2020 роки. Основні завдання реформ: 1) Забезпечення конституційних прав громадян на якісну вищу освіту та рівного доступу до якісної вищої освіти; 2) Реорганізація системи управління вищої освіти з метою забезпечення захисту національних регіональних та місцевих інтересів, а також інтересів всіх суб'єктів національної системи вищої освіти України; 3) Трансформація університетів у центри незалежної думки, які здатні дати персонал та ідеї для прискореної модернізації країни; 4) Забезпечення справедливої конкуренції між закладами вищої освіти як запоруки високої якості вищої освіти. 5) Створення належного зв'язку між ринком праці та системою вищої освіти. 6) Інтеграція вищої освіти України у світовий і європейський освітньо-науковий простір [8].

В Україні настала нагальна проблема у створенні умов для сприяння творчому пошуку перспективних напрямків розвитку системи виховання і навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, запровадження в практичну роботу кращих надбань вітчизняної та світової педагогічної думки, етнографічної спадщини, особливо слід сюди додати і дистанційне навчання. Значний досвід у справі накопичили європейські країни. Відправною віхою зародження дистанційного навчання вважають 1858 р., коли вперше в Лондонському університеті було започатковано зовнішню програму. Але в сучасному розумінні воно почало розвиватися тільки після створення в 70-х рр. ХХ ст. низки європейських вільних (відкритих) університетів. Упровадження в освіту сучасних інформаційних технологій дозволяє державі розширювати можливості реалізації права на освіту за рахунок прогресивних технологій навчання, однією з яких є дистанційне навчання. Міністерство освіти і науки України легалізувало дистанційне навчання, встановила порядок його організації та проведення. Причому було наголошено на тому,

що його завданням є забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей [52].

Науковці до завдань відносять: 1) оптимізацію управління; 2) ефективність та результативність вибору державної політики; 3) запровадження новітніх механізмів управління економічною та соціальною сферами; 4) створення дієвої організації управління як на центральному, так і на місцевому рівнях; 5) організацію державної служби на пріоритетних засадах; 6) належне кадрове забезпечення та створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінського персоналу; 7) достатній рівень фінансування сфери управління; 8) впровадження оновленої правової бази з питань управління; 9) наукове та інформаційне забезпечення системи управління; 10) запровадження ефективного механізму боротьби з корупційними проявами [2, с. 380]. У своєму дослідженні О.Хохленко вказує, що аналіз стратегій і концепцій реформування вищої освіти, що пропонуються, свідчить про те, що вони містять лише декларації про те, що ситуація покращиться. Якщо не запропоновані відповідні конструктивні підходи, механізми реалізації стратегій, то немає впевненості в тім, що проголошені цілі будуть досягнуті. Можливі два шляхи. Перший – це підтягування рівня національної освіти до загальновизнаних у світі кваліфікацій. Разом з тим, прагнути до вже наявних зразків, так званих міжнародних стандартів (хоча таких офіційних, як відомо, немає), означало б приректи себе на постійне відставання, роль вічного наздоганяючого. Тому представляється більш правильним другий, обраний нами (в рамках концепції) шлях: запропонувати таку систему управління якістю освіти, яка б була орієнтована не на загальновизнані кваліфікації, а на досягнення потенційно

можливих, на даному рівні розвитку цивілізації, знань. У цьому могла б складатися головна мета нової стратегії управління якістю освіти. [74].

За умов трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування нових життєвих стратегій, компетентності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки, пише С.Іванова, високий рівень освіченості нації сприяє більшій сприйнятливості і дієвості економічних і соціальних реформ, формування правової та екологічної культури при здійсненні соціальної та технологічної діяльності, створює умови для прогресивної індивідуальної активності особистості в суспільстві. У реформуванні освіти в Україні значною мірою враховується вплив загальних для сучасної цивілізації тенденцій розвитку. Основними тенденціями у формуванні системи освіти в Україні є: - посилення процесу глобалізації економіки, взаємозв'язку і взаємозалежності держав світу. Ця тенденція зумовлена розвитком науки, технологій, виробництва, що призводить до формування загального світового економічного простору і планетарного інформаційного поля та інтенсивному обміну результатами матеріальної та духовної діяльності; - формування позитивних умов для індивідуального розвитку особистості, її самореалізації у світі. Прийнято вважати, що освіта, заснована на інформаційних технологіях, представляє собою третю глобальну революцію в розвитку людства: перша пов'язана з появою писемності, друга - з винаходом книгодрукування. Нові інформаційні технології в освіті мають суттєві переваги. Дані технології сприяють ліквідації відставання периферійних районів держав від столичних та інших університетських центрів в контексті вільного доступу до освіти, інформації та культурних досягнень людської цивілізації. Вони створюють умови для розвитку світового освітнього простору, експорту та імпорту освіти, об'єднання світового інтелектуального, творчого, інформаційного та науково-педагогічного потенціалів [21].

У 2013 році Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [56] було запропоновано

нову стратегію розвитку освіти в Україні. В Національній стратегії розвитку, які стосуються адміністративних повноважень органів управління освітньою діяльністю в Україні можна виділити: недостатню відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці; недосконалість системи національного моніторингу та оцінювання якості освіти; недостатній розвиток громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітньою діяльністю та її оновлення інституцій громадянського суспільства, громадськості та інші. Зокрема, що стосується правового забезпечення адміністративної юрисдикції органів управління освітньою діяльністю, то одним із стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти, вважається, повинно стати оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази, що регламентує відносини у системі освіти. Серед основних напрямків реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року значиться оновлення законодавства України у сфері освіти. Формування нормативно-правової бази у сфері освіти має спрямовуватися на визначення правових, організаційних, фінансових засад інноваційного розвитку системи національної освіти в контексті глобалізаційних тенденцій і викликів часу.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що в Україні є вкрай важливим реформування освіти, але з урахуванням національної культури. Держава як ніколи потребує висококваліфікованих фахівців у галузях програмування, а також робітничі спеціальності.

ВИСНОВКИ

Визначено, що адміністративно-правове управління вищою освітою, є частиною державного управління, яке направлено на забезпечення прав громадян в отриманні вищої освіти через видання відповідних адміністративно-нормативних актів, які є обов'язковими для виконання, що здійснюється у ієрархічній послідовності від вищого органу до найнижчої ланки. А, звідси випливає, що адміністративно-правові відносини в сфері вищої освіти є публічними, оскільки завжди пов'язані з діяльністю державних органів.

Навчальні заклади є головним інструментом забезпечення освіти громадян в Україні. Вони покликані добиватися перетворення знань студентів у стійкі морально-правові переконання, формувати і закріплювати стереотипи правомірної поведінки, сприяти створенню громадських організацій студентства, використанню інших можливостей для активної участі в процесі освіти і виховання, захисту своїх прав та свобод.

Установлено, що Україна в історичному аспекті, з урахуванням національного колориту, завжди займала особливе місце в розвитку освіти у тому числі і на міжнародному рівні. Українські науковці внесли великий вклад у розвиток освіти не тільки нашої держави а і всього світу.

На сьогодні є вкрай актуальним питанням це отримання освіти дітей з фізичними вадами, основною проблемою для них є відсутність рівноправності й наявність бар'єрів на шляху до самореалізації та реалізації гарантованих на законодавчому рівні прав і свобод, окрім того оскільки освітні заклади не завжди прилаштовані до необхідних умов саме таких дітей.

Визначено, що місцеві органи виконавчої влади з урахуванням місцевих особливостей, у сфері освіти, відіграють велику роль. Так, саме вони на місцевому рівні, визначають необхідну освітню політику, визначають

створення необхідних навчальних закладів, здійснюють координацію між цими закладами, контролюють їх діяльність, здійснюють координацію дій між громадкістю та освітніми закладами. Однак на сьогодні відсутній чіткий механізм фінансування навчальних заходів для дітей-інвалідів.

Визначено, що розуміння принципів суб'єктів організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності, то це сукупність керівних ідей, вихідних положень, базових правил, на основі яких будується, відповідно до яких формується та визначається функціонування ієрархічно структурованих органів владних повноважень, котрі за допомогою різноманітних методів, заходів, засобів і нормативно-правових актів регулюють, організовують діяльність освітньої сфери, визначають та створюють правила щодо навчальних програм для закладів освіти усіх рівнів, визначають ліцензійні умови для акредитації навчальних закладів тощо.

Принципи становлять закономірні основи у освітянському просторі, відображаючи засади та і напрями політики в сфері освіти, які зумовлені основною метою і завданнями здійснення такої підготовки. Вони сформовано на основі загальноосвітніх принципів з урахуванням галузевих особливостей і потреб, вирішення яких розкривається у її завданнях через функціональні особливості системи .

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання так званої «відомчої» освіти має певні характерні риси. Так, характерною особливістю є той факт, що нормативно-правове регулювання визначає систему, як навчання системи МВС так і військової підготовки, частиною системи вищої освіти.

Основними напрямами реформування освіти в нашій країні має стати загальнодоступність вищої професійної освіти, зростання соціальної значущості безперервної освіти, що у повній мірі відповідає світовій тенденції руху до головної цілі – переходу до інформаційного суспільства, економіки знань. Відповідно до цього, вищі навчальні заклади розвиватимуться як інституції безперервної освіти. Значного поширення має набути

перепідготовка і перекваліфікація, підвищення кваліфікації професійно підготовлених кадрів.

Система української вищої освіти потребує якісної перебудови і адаптації до загальноєвропейських стандартів, що неможливе без відповідного сприяння з боку держави. На сьогодні більшість науковців прийшли до думки, що реформування вищої освіти повинно відбуватися шляхом інтеграції у світовий освітній і науковий простір шляхом досягнення належного рівня відкритості та прозорості та вдосконалення. Освіта, особливо вища освіта має забезпечити підготовку кваліфікованих спеціалістів для ринку праці, необхідність закладів вищої освіти готувати фахівців до вимог ринку праці.

На сьогодні, в Україні є вкрай важливим реформування освіти, але з урахуванням національної культури. Держава як ніколи потребує висококваліфікованих фахівців у галузях програмування, а також робітничі спеціальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України: академ. курс: підруч. для студ. юрид. спец. ВНЗ /О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, С. В. Ківалов, В. Б. Авер'янов (відп.ред.). Київ. Юридична думка, 2007. 591с.
2. Адміністративне право України / Битяк Ю. П., Зуй В. В. та ін. Харків. : Право, 2001.528 с.
3. Адміністративне право України : підручник /Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. Київ. Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
4. Адміністративне право України: Підручник: За заг.ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т.О. Київ: «Істина», 2008. 457 с
5. Александров В. М. Правове регулювання підготовки громадян України до військової служби. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Випуск 19. 2010. С. 109 – 116
6. Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Ярмиш О.Н. Вищий заклад освіти МВС України: Науково-практичний посібник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. 369 с
7. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. Москва. 1994. 296 с
8. Білоцерківська Н.Г. Реформування вищої освіти в Україні: правові аспекти.URL. <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/841/1/%D0%91%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.%>
9. Большая юридическая энциклопедия.URL. [http:// cyclop. com.ua/content/view/173/40/](http://cyclop.com.ua/content/view/173/40/)
10. Бочкарёв В.И. Государственно-общественное управление образованием: каким ему быть? Педагогика. 2001. №2

11. Булик І.Л.Адміністративно-правове забезпечення права на освіту на фахову підготовку інвалідів. Атореф. на здобут. канд. юр.наук. 12.00.07.Київ.2014.23с
12. Витоки й основні віхи становлення освіти й вищої школи у світі і в Україні. URL. <http://www.info-library.com.ua/books-text-4029.html>
13. Гребенюк В. Болонський процес і традиції української освіти. Новий колегіум. 2004. № 3. С. 43-48.
14. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Том 3. Москва. Гос. изд-во иностранных и национ. словарей, 1955.768 с.
15. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В.Б.Авер'янова. Київ. Факт, 2003. 384 с
16. Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів) / автори.: І. Коліушко, В. Тимошук. Київ. 2006. 32 с.
17. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Голос України. 2001. № 3
18. Загальна декларація прав людини: Прийнято резолюцією 217А(III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. . Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. 2-е вид. Київ. Юрінформ, 1992. С. 18-24
19. Заєць О. Поняття «Управління освітою» в системі соціального управління. Вища освіта України. 2007. № 3. С. 57–62
20. Іванова І. Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів. Київ.Логос, 2000. 85 с.
21. Іванова С. Інновації в освіті та проблеми реформування системи вищої освіти в аспекті Євроінтеграції України. _Інформаційні технології та Інтернет у навчальному процесі та наукових дослідженнях. С.200-202
22. Іщенко М. П., Самойленко Л. Я. Основні шляхи оптимізації системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні.URL. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_du/2012_1/files/DU112_18.pdf

23. Калашнікова С. Роль громадськості в управлінні вищою освітою США. Вісн. УАДУ. 1999. № 1. С. 215-224
24. Каленюк І. Рух Європи до суспільства знань. Болонський процес і Україна. Вища освіта України. 2004. № 3. С. 22-28
25. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Київ. Кондор, 2006. 477 с
26. Козацька І.В Історія зародження вищої освіти в Україні.URL. http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_11
27. Колодій А. М. Принципи права України. монографія. Київ. Юрінком Інтер, 1998. 208 с
28. Конституція України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
29. Конституція України: науково-практичний коментар. Під ред. Тацій В. Я. Харків.: Право, 2003; Київ: Юн Іре, 2003. 805 с
30. Концепція розвитку системи освіти МВС України / затв. наказом МВС України : від 15.03.2006 р., № 263
31. Кравцов А. Нормативне закріплення принципів адміністративного права України – важливе завдання сьогодення. Вісник Вищого адміністративного суду України. Вип. 4. 2009. С. 62–69
32. Крайник О., Коцовська О. Напрями підвищення якості надання освітніх послуг у регіоні та їх фінансове забезпечення. Збірник наукових праць. 2010. Вип. 24. С. 279-284
33. Кремень В. Державно-громадська модель управління освітніми змінами. Директор школи. 2001. №4
34. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ. Знання, 2005. 486 с
35. Курс адміністративного права України. URL. https://pidruchniki.com/1392092048302/pravo/subyekti_publichnoyi_administratsiyi_sferi_osviti

36. Ларичев О. И. Теория и методы принятия решений. Москва.: Логос, 2002. 392 с.
37. Легенький М.І. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері освіти. Автореф.на здобут. Докт .юр. наук. 12.00.07.Львів.2018.41с
38. Муніципальне право України. *Підручник* /за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького Київ. Юрінком Інтер, 2006. 592с.
39. Нестеренко П.В. Вищі навчальні заклади як суб'єкти майнових правовідносин : дис. к.ю.н. 12.00.03. Харків 2008. 192 с
40. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України. Монографія. Київ. 2008.419с
41. Органи управління в освіті в світлі нового закону «Про освіту» URL.: <http://education-ua.org/ua/articles/1157-organi-upravlinnya-v-osviti-u-svitli-novogo-zakonu-pro-osvitu>
42. Оржель О. Принципи європейського врядування. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 4. С. 10-20
43. Павлова О.Ю. Історія української культури.URL. http://pidruchniki.ws/14720324/kulturologiya/istoriya_ukrayinskoyi_kulturi_-_pavlova_ouu
44. Подберезський М.К. Правова культура майбутнього вчителя: Теоретико-методологічний аспект. Харків: Основа, 1997. 220 с.
45. Положення про вищі навчальні заклади МВС.URL. [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08)
46. Положення про військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України 15 серпня 2013 № 1190/560.URL. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1541-13/page>
47. Пономаренко Г. О. Діяльність відомчих вищих навчальних закладів щодо реалізації кадрової політики МВС України. Вісник Харківського нац. ун-ту внутр. справ. 2009. Вип. 45. С. 6–13.

48. Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи військової освіти» від 15 грудня 1997 р. № 1410.URL. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1410-97-%EF>

49. Про вищу освіту : Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

50. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених: Закон України від 07.09.2016 № 1492-VIII. Голос України. .2016. № 191

51. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Закон України.URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

52. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466 URL. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

53. Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2007 р. № 1019 // Офіційний вісник України. 2007. № 60. Ст. 2379

54. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170

55. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV/. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. Ст. 190

56. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013.URL.: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

57. Про освіту. Закон України від 23 травня 1991 року.URL. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

58. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21 берез. 1991 р. № 876-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252

59. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 06 жовт. 2005 р. № 2961-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36
60. Про становище інвалідів в Україні: Національна доповідь / М-во праці та соц. політики України, Держ. установа НДІ соц.-трудових відносин Мінпраці України. Київ. 2008. 205 с
61. Прокопенко Л. Л. Становлення державного управління освітою в Україні: історико-теоретичний аспект.URL. <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-2/doc/1/07.pdf>
62. Реформа освіти та науки. Урядовий портал.URL.[https:// www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti](https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti)
63. Савюк М.Ф. Адміністративно-правові засади інформаційного суспільства. Дис. на здобуття наукового ступеня к.ю.н. 12.00.07. Відкритий міжнародний університет «Україна». Київ.2016.208 с
64. Сіманкевич Ю.М.Суб'єкти організаційно-правового забезпечення освітньої діяльності в Україні. Автореф. На здобут. канд. юр. наук. 12.00.07. Дніпропет- ровськ. 2014.25с
65. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с
66. Стахневич В. Л. Особиста бойова зброя. Підготовка, організація та методика проведення тренувань і занять із практичним виконанням вправ підготовчих та навчальних стрільб із пістолета Макарова. Київ. ВІКНУ, 2012. 142 с
67. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ. Атіка, 2007.624 с.
68. Сушко С. Сучасні моделі управління гімназією. Директор школи. 2003. №3
69. Сціборовський О. А. Основи тактичної підготовки студентів, які навчаються на військових кафедрах. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. 2013. № 1 (66) .С. 309 – 316

70. Тімченко О.В., Хмиров І.М. Особливості особистісно-адаптаційного потенціалу у курсантів МНС України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 2(31). 2013. С. 11 – 14

71. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. Москва. Педагогика, 1990.192 с

72. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна. Міжнародний фонд досліджень освітньої політики; Інститут економіки та права "Крок". Київ. Таксон, 2002.176 с.

73. Химиця Н. О. Становлення системи національної військової освіти у 1917 – 1918 рр. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Держава та армія. 2000. № 408. С. 55 – 60

74. Хохленко О.М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих державних адміністрацій в сфері освіти. Автореф. на здобут .канд. юр. наук. 12.00.07.Київ.2011.19с

75. Хохлова І.В. Система адміністративно-правових засобів забезпечення права громадян на вищу освіту. Автореф. на здобут. канд.юр. наук. 12.00.07. Дніпропетровськ 2012 .23с

76. Чорна В. Г. Адміністративно-правове регулювання позашкільної освіти України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.12.00.07. Київ. 2011. 248 с

77. Шаповал Р. В. Правове регулювання освіти в Україні. Форум права.2011.№ 1.С. 1110-1115.URL. [http:// archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11_srvovu.pdf](http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11_srvovu.pdf)

78. Шаповал Р.В. Становлення та розвиток освіти в Україні. URL.[http:// archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2011_1_1/Chapoval.pdf](http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2011_1_1/Chapoval.pdf)

79. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків .Київ., 1990-1991. Т.1-2.